

2 1968

рабoтніца і сям'я

30К-2
1844 Бел

Волгаград. Манумент «Радзіма-маці» помніка-ансамбля героям бітвы на Волзе стаіць на самай вяршыні легендарнага Мамаева кургана. Гэта пяцідзясяцідвухметровая фігура жанчыны, якая імкліва ідзе ўперад з мечам у паднятай руцэ.

МАМАЕЎ курган... На сваім вяку ён ня-мала пабачыў бессмяротных подзвігаў рускага салдата і воіна Савецкай Арміі, якія абаранялі горад на Волзе. У гады Вялікай Айчыннай вайны Мамаеў курган быў апошняй кропкай, да якой дайшлі фашысцкія войскі. Адсюль відна рака Волга. Да яе ўпарта рваліся фашысты. На кургане, як і ў развалінах горада, ішла тытанічная барацьба. З 13 верасня 1942 г. па 26 студзеня 1943 г. — 135 сутак — няспынна ішлі баі. Ліўнем сыпаліся міны, снарады і бомбы праціўніка. На адным квадратным метры выпадала звыш 1200 асколкаў. Кулі ў лік не ішлі. Нават зімою курган быў чорны ад снарадаў, на ім было больш металу, чым зямлі.

Вось на гэта святое месца, палітае потам і крывёю байцоў Савецкай Арміі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, і спяшалася група мінскіх жанчын.

...Пад'язджаем да Волгаграда... Па радыё дыктар пачаў расказ пра баі воінаў Савецкай Арміі з фашысцкімі войскамі на подступах да горада ў дні Вялікай Айчыннай вайны. І здалося, што волгаградцы ўжо бачаць, сустракаюць нас. З 8 гадзін раніцы па вуліцах горада ідуць і едуць групы экскурсантаў.

Незабыўнае ўражанне пакідае гэты помнік-ансамбль, устаноўлены на месцы самых жорсткіх баёў з гітлераўскімі захопнікамі. Першая кампазіцыя — «Стаяць насмерць»: воін-волат, абаронца свайго горада. Паабал лесвіцы — сцены-руіны, на якіх узнікаюць чалавечыя постаці. Высечаны гордыя словы: «За Волгай для нас зямлі няма» — гэта сказаў снайпер Васіль Зайцаў, які ў дні абароны горада знішчыў каля 200 фашыстаў. Над сілуэтам танка партрэт салдата ў касцы і надпіс: «Агеньчыку ім, хлопцы, пабольш, каб не забывалі гды, чыя гэта вуліца, чый гэта дом! ...Сержант Паўлаў».

Далей ідзе Плошча герояў. Шэсць кампазіцый, прысвечаных гераізму воінаў. Стометровая сцяна ў выглядзе разгорнутага сцяга са словамі: «Жалезны вецер біў ім у твар, а яны ўсё ішлі ўперад, і зноў пачуццё забабоннага страху ахоплівала праціўніка. Ці людзі гэта ішлі ў атаку? Ці смертныя яны?!

Асабліва хвалюе Пантэон — зала воінскай славы. Уваход у яе нагадвае бліндаж. Сцены выкладзены залатой смальтай. У цэнтры залы вялікая мармуровая рука трымае факел вечнага агню... На чырвоных сцягах імёны воінаў, якія загінулі ў Сталінградскай бітве. На стужцы чытаем: «Так, мы былі простыя смертныя, і мала хто ўцалеў з нас, але ўсе мы выканалі свой патрыятычны абавязак да канца перад свяшчэннай маці-Радзімай!» Іграе траурная музыка...

Выходзім з залы воінскай славы і трапляем на Плошчу смутку. Падымаемся на насыпны курган. Тут, уздоўж дарожкі, якая вядзе да галоўнага манумента — 52-метровай скульптуры Радзімы-маці, знаходзяцца брацкія магілы абаронцаў горада.

З вялікай цікавасцю мы агледзелі помнік чэкістам, якія загінулі ў баях з ворагам; Пло-

ГОРАД ВЕЧНАЙ

шчу загінуўшых байцоў, дзе пахаваны ахвяры врангелеўцаў і воіны, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны за Сталінград; Алею герояў; будынак універмага, дзе войскі 64-й арміі ўзялі ў палон фашысцкіх афіцэраў на чале з генерал-фельдмаршалам Паўлюсам 31 студзеня 1943 года.

Апошні дзень мы прысвяцілі сустрэчы з І. П. Афанасьевым — удзельнікам абароны Дома Паўлава. Іван Піліпавіч цэлы дзень паказваў нам месцы былых баёў, у якіх некалі сам удзельнічаў.

Экскурсія ў горад-герой назаўсёды заста-нецца ў памяці мінчан.

Дзіна ПЕТРАЧЭНКА,
старшы навуковы супрацоўнік музея
гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

СЛАВЫ

30K-2 800
1844

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 2 і сялянка

ЛЮТЫ
1968

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ЧАЦВЁРТЫ
ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

Разбураны будынак паравога млына, дзе знаходзіўся штаб арміі, захоўваецца як помнік абароны Сталінграда.
Фота Вольгі Рак.

Плошча смутку на Мамаевым кургане.
Фота аўтара.

КАЖУЦЬ, сапёр памыляецца адзін усяго раз. І каб не здарылася гэтай памылкі, трэба, мусіць, прайсці шлях... Мне ён уяўляецца такім, якім быў шлях у лейтэнанта сапёрных войск Станіславы Волкавай.

САПЁР ПАЫЛ

Вайна захапіла яе на 2-м курсе Ленінградскага ваенна-механічнага інстытута, і яна асталася разам з Ленінградам, з яго лёсам. На фронт не ўзялі: «Фронт у Ленінградзе таксама»... І яна, як і тысячы ленінградцаў, капала акопы і супрацьтанкавыя рвы, тушыла на дахах «зажыгалкі», па 36 гадзін стаяла ў механічных майстэрнях інстытута: фронту патрэбны былі патроны, мінныя запалы, міны...

А Ленінград ужо быў сціснуты смяротным колам блакады. Ленінград паміраў і перамагаў—без святла, без вады, без хлеба... У гэтыя дні над Ленінградам гучаў мужны голас паэтэсы Вольгі Бергольц:

Товарищ, нам горькие
выпали дни.
Грозят небывалые беды,
Но мы не забыты с тобой,
не одни,—
И это уже победа.
Смотри—материнской
тоскою полна,
За дымной грядой
осады,
Не сводит очей
воспаленных страна
С защитников
Ленинграда...
Товарищ, прислушайся,
встань, улыбнись
И с вызовом миру

поведай:
— За город сражаемся
мы не одни,—
И это уже победа.

... У красавіку 1942 года разам з эшалонам рабочых «Скарахода» па Дарозе Жыцця Стася Волкава выехала ў Омск. У Омску пайшла працаваць токарам на абутковую фабрыку, эвакуіраваную з Адэсы... У калгасе, куды іх паслалі на праполку, раптам выявілася, што яна здольна і да кулі. Калгасу патрэбны былі абады для колаў—і яна з хлапчукамі-падлеткамі рабіла абады...

На лесанарыхтоўках навучылася вастрыць і разводзіць пілы.

— Адны ж бабы. Ніводнага мужыка. А лес валілі з пня... На Іртышы!..

...Вярнулася з лесу ў Омск ужо ў люты мароз. І адразу ж у ваенкамат:—Хачу на фронт!

— Пішы заяву!

Дырэктар фабрыкі званіў у ваенкамат:

— Мне самому токар патрэбны пазарэзі!

А яна і слухаць не хацела.

— А дзе тыя чацвёрка хлапчукоў, якіх я сама вывучыла на токараў?.. Не і не!

Назаўтра з клуначкам была ўжо ў ваенкамаце. А там дзяўчат!

— Едзем два тыдні, спяваем песні... Куды едзем, не ведаем... Потым неяк пад вечар Тонька Данцова, масквічка, глядзіць у акно ды як крыкне раптам: «Дзяўчаткі, ды гэта ж наша Падмаскоўе! Дальбог!»

Тут, у Маскве, у ліку 13 дзяўчат Стася Волкава была залічана ў Маскоўскае ваенна-інжынернае вучылішча. Па загаду Галоўнакамандуючага Сталіна вучылішча набірала спецыяльную роту—жаночую сапёрную...

Падстрыглі «пад хлопца». Выдалі фарсавыя шынялі, сінія спартыўныя касцюмы, белыя світэры... Падзялілі на ўзводы. Стася папала ў першы. Па росту... І пачалося жыццё ў ваенным вучылішчы. Цяжкое жыццё. Дысцыпліна жалезная. Пятрабаванні таксама. Распарадак дня—з паловы шостаў на нагах. Камандзіры кіраваліся сувораўскім правілам: цяжка вучыцца—лёгка ваяваць. І спуску не было!

Вывучалі фартыфікацыю, мінную справу, будавалі дзоты, доты, масты. («Я і цяпер мост вычарчу і пабудую».) І ўсё ва ўмовах, максімальна набліжаных да сапраўдных. І ўсё бягом! Капаць траншэі, цягаць бярвенні... Статут пісаўся для мужчын. Жаночай роце палёгкі не было. Вайна!..

...Перад выпускам з вучылішча, як выдатніца, Стася Волкавай і Марыі Хабібуннай начальнік інжынерных войск Чырвонай Арміі маршала Вараб'ёў дазволіў з'ездзіць на пятнаццаць сутак дадому. Але Стася не паехала: праезд у родны горад Данецк быў забаронены...

— Тады я махнула ў Омск! На фабрыку заявілася ў залатых пагонах, шынель

Стася Волкава ў час Вялікай Айчыннай вайны.

падагнаны, плацце габардзінавае, вушанка... Божа, што там рабілася!.. Дзядок вахцёр аж перахрысціўся: «Свят, свят... Ці ты гэта, Станіслава?..» Вадзілі па ўсіх цэхах і патрабавалі: то ты раскажвай, то слухай, што табе раскажваць будуць (на фабрыцы нашай поспехаў і перамен таксама было ўжо няма). Наладзілі мне канцэрт—свой, фабрычны. Вадзілі ў цырк. У тэатр. А сілы тэатральныя ў Омску тады былі выдатныя!..

Праводзілі яе на вакзал, назад у Маскву, цяпер ужо на фронт, таксама амаль усёй фабрыкай...

Я пішу, стараючыся як мага скарачаць (мала месца!), пераскокваю, прапускаю многія і многія падзеі з тагачаснага жыцця Станіславы Волкавай... Не раскажваю, колькі намаганняў, колькі

сілы і стойкасці трэба было мець, каб, будучы дзяўчынай (і сапёрам у дадатак!), дабіцца таго, што стала мэтай жыцця, без чаго жыццё губляла свой сэнс. А мэта была адна—фронт і толькі фронт! Са Стасі і з усіх іх, дзяўчат, смяліся штабісты-мужчыны: «Яшчэ чаго захацелі—камандзірамі іх на фронт паслаць... А масты пільнаваць не хочаце? А будаваць масты тут, дзе прайшоў фронт, хто будзе?..»

Памог выпадак. Стрэлі ад'ютанта камандзіра свайго вучылішча. Яму расказалі пра сваю гору. Ад'ютант паабяцаў падрыхтаваць генерала.

Да бляску надраіліся. начысціліся. Перад люстрам мо па сто разоў адрэпеціравалі, як будуць заходзіць да генерала. І сапраўды, калі паклікаў, як рубанулі страйвым:

ПАВЛЯЕЦА АДЗІН РАЗ...

Алена ВАСІЛЕВІЧ

— Таварыш генерал, курсанты-выпускнікі вашага вучылішча прыбылі... Дазвольце звярнуцца?.. Ёсць!.. Дазвольце далажыць? Ёсць!..

Выправачка! Крок! Хараство!

— Не дзела. Не дзела. Сапёры вышэйшай кваліфікацыі—і раптам вартаваць масты. Не дзела... Я падумаю... Можакце ісці.

— Ёсць ісці!

А назаўтра ўжо было вядома ўсёй брыгадзе: Стася Волкава і Марыя Хабібулліна накіроўваюцца ў штаб інжынерных войск Чырвонай Арміі.

Штаб 3-га Украінскага фронту стаяў на станцыі Раздзельная, за 70 кіламетраў ад Адэсы... Цяпер толькі ў кіно гэта можна ўбачыць—а тады яны ехалі па спаленай украінскай зямлі і не страчалі ніводнага горада, ніводнага ўцалелага сяла. Тырчалі толькі чорныя каміны на пажарышчах ды працягвалі з усіх бакоў галіны, нібыта просячы ратунку, абгарэлыя сады. Людзі страчаліся рэдка. Толькі жанкі, запрогшыся ў плугі, аралі поле ды дзеці на станцыях прасілі хлеба... Якое сэрца магло заставацца спакойным!

...Камандзір 61-й інжынернай брыгады гвардыі палкоўнік Чавычалаў аказаўся Стасіным земляком... Гэта ўжо мяняла справу да лепшага.

— Так і быць,—бяру вас абедзвюх камандзірамі ўзводаў. Мужчынскіх—майце на ўвазе! А таму, каб у мяне—ніякіх дамскіх штук! Каб усё было крыштальна бездакорнае... Зразумелі? Бо калі толькі што—адразу ж зніму! Адразу ж!

Марыю назначылі ў 117-ты, а Стасю ў 116-ты Крыварожскі Чырванасцяжны інжынерна-сапёрны батальён. Батальён стаяў у Малдавіі, на хутары Бутор. Хутар быў спалены, сады высечаны—тут толькі што прайшоў фронт. І адсюль трэба было наладжваць пера-

праву цераз Днестр, трэба было будаваць мост, каб забяспечыць падтрымку плацдарма на тым беразе. Цераз мост павінны прайсці войскі, танкі, патрэбна пераправіць боепрыпасы.

Аднак не гэта—не мост—палохала Стасю. Камандзір роты стрэў яе ў шыкі: «Мне бабы не трэба»... І ўзвод, будучы яе ўзвод, услед за ротным глядзеў таксама на яе воўкам...

Ёй патрэбна было вытрымаць характар. Ёй, як ніколі, трэба было даказаць, што «баба» нічым не горшая за іх, мужыкоў, што сваю справу ведае яна можа нават лепш за іх. Важна было не разгубіцца і накінуць цуглі на іх адразу!

— Камандзірам аддзяленняў пастроіць аддзяленні!

— Памкаммузвод, пастройце ўзвод!

— Пастроілі..

— А далажыць?

— Таварыш малодшы лейтэнант, узвод пастроены!..

— Вольна. Падрыхтаваць зброю да праверкі!

І тут выявілася, што вінтоўкі зараслі копаццю...

— Пачысціць зброю!

(«А камандаваць я ўмела! Голас быў моцны!..»)

Назаўтра раніцай зарадка, трэнаж. Пасля сьнедання ўзяліся за будаўніцтва моста... І тут выявілася, што 20-гадовая «баба» валодае сякераю—як з правай, так з левай рукі—лепш за кожнага з іх («Я і цяпер сваечку так абкантую, што закачаешся! А тады...»).

Хлопцы аж раты параскрывалі. Вось табе і маеш! Вось табе і баба!..

Вучыла яна іх і міннай справе. Спачатку на вучэбных, а потым на баявых мінках. Без гэтага сапёра не атрымаецца (не пераможа без гэтага страху!). На вучэнні хадзілі пры поўнай выкладцы. Ды яшчэ па гарах. («Вось дзе мы даведалься, што такое соль на гімнасцёрцы!..») Вучыла—мясцовых салдат-малдаван—у дадатак да ўсяго і рускай мове яшчэ.

— І пайшло ў нас неўзабаве ўсё так добра! Пра «бабу» ніхто ніколі і не закнуўся больш. Цяпер ужо

толькі і чуто было «наш камандзір» і «наш камандзір»...

За навадзенне моста цераз Днестр узвод атрымаў падзяку. Тут ужо салдаты і зусім адчулі сябе каралямі! Без камандзіра—ні кроку. Ці то прывал, ці абед: «Таварыш камандзір, зірніце, жонка прыслала пісьмо і карткі дзяцей...» «Таварыш камандзір, прапішыце, калі ласка, маёй уласнаручна: маўляў, Іван твой не абы-хто на фронце, падзякі атрымлівае...»

І яна глядзела, і раіла, і «прапісвала»... Яна ў іх цяпер была і за камандзіра, і за сястру, і за матку.

Там жа, на Днястры, атрымала яна ордэн Чырвонай Зоркі за тое, што яе ўзвод за мінімальна кароткі тэрмін адбудаваў другі ўжо мост замест знесенага ашалелым Днястром (Днестр умеае выбрабляць такія штукі нават летам, калі зусім не чакаеш небяспекі).

Прыязджалі са штаба арміі, карэспандэнты абабілі парогі, усё не верылі, усё дзівіліся: няўжо такі мост магла збудаваць жанчына?..

Цераз гэты мост прайшла хмара войска, прайшло некалькі танкавых дывізій, а колькі рознай тэхнікі было перапраўлена!

Адсюль, з гэтага плацдарма, з гэтага пекла, і пачалося наступленне на Кішынёў. Праўда, да наступлення патрэбна было размініраваць яшчэ міннае поле, пакінутае праціўнікам. Прайсці яго павінны былі першымі сапёры. І першую міну павінен зняць сам камандзір І яна зняла.

Адзін толькі раз памыляецца сапёр... Дзякаваць богу, на тым смяротным полі з яе ўзвода не памыліўся ніводзін.

...А затым быў Першы Беларускі фронт. Наперадзе была Польшча. Быў Берлін.

Увосень 1944 года перайшлі яны дзяржаўную граніцу з Польшчай па рацэ Заходні Буг. Пасярэдзіне моста белая лінія падзяляла вартавых: з усходу стаялі нашы, з захаду—палякі.

Па жменьцы роднае зямлі бралі з сабою нашы салдаты. І цалавалі яе і плакалі, бо

ведалі: не ўсім наканавана было вярнуцца назад, на гэты родны бераг... І той мост, пакуль яны яго пераходзілі, здаваўся пад нагамі вогненным.

Пехатой, дзе па калена ў гразі, дзе паўзком на жываце, у гнілых шынялях, прайшлі яны ўсю Польшчу з усходу на захад. Да Магнусэўскага плацдарма на Вісле выйшлі ў снежні 1944 года. Тут і страчалі Новы, 1945 год. Сярод усіх вайсковых лейтэнант Стася Волкава была там адзінай жанчынай.

Перад наступленнем сапёры ўзвод забяспечваў два праходы ў непрыяцельскіх мінных палях—11 метраў шырыні для войск і 7 метраў для артылерыі. Работа была начная. І за гэтыя дзве начы ў яе ўзводзе пасівела не адна галава... А потым самі ж яны і праводзілі па гэтых размініраваных праходах войскі і тэхніку... Яна, камандзір узвода лейтэнант Волкава, вяла за сабой пяхоту. Памкаммузвод—артылерыю. Пасля гэтай ночы яна спала бяспросыпу паўтара сутак...

...Вызвалілі Варшаву. А там ужо не апамяталіся, як выйшлі да Одэры—магутнай, другога берагу, здаецца, не відно, ракі. На Одэры сапёры ўзвод лейтэнанта Волкавай, як заўсёды, забяспечваў плацдарм мастамі і паромамі... Тут яна была ўзнагароджана ордэнам Айчынай вайны II ступені.

5-я ўдарная армія забяспечвала таксама ўзяцце імперскай канцылярыі—мост цераз Шпрэе наводзіў зноў жа ўзвод лейтэнанта Волкавай.

...У Берліне яе ўзводу давялося ваяваць ужо з кожным домам, з кожным гарышчам.

Але Берлін быў пераможаны! Вайна скончылася. Ваявалі яшчэ толькі сапёры. І не раз памыляліся...

Такі лёс сапёраў.

У Ленінградзе, пры Ваенна-інжынерным музеі, вырашана стварыць спецыяльны аддзел, прысвечаны жаночай, ці, больш дакладна, дзявочай сапёрнай роце, яе подзвігу ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Няхай жа і наш расказ пра камандзіра сапёрнага ўзвода лейтэнанта Станіслава Волкаву (цяпер Сахараву Станіслава Пятроўну—лабарантку Мінскага тэхналагічнага інстытута) таксама ўвойдзе сціплай старонкай у гэту гісторыю.

СУСТРЭЧА З СЫНАМ

Міхась ДАЊІЛЕНКА

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

Чаго яна паднялася ў такую пару? За вокнамі яшчэ блукалі прыцемкі, на кухні скрыпелі ходзікі. Нечакана прывычнае, манатоннае пагойдванне маятніка спынілася: відаць, гіра апусцілася на ўсю даўжыню ланцужка. Цяжка дыхаючы, Аграфена Кандратаўна паспрабавала падняцца на ложку. У левым баку грудзей рэзка калынула. Боль працяў усе цела.

Маці Героя Савецкага Саюза Івана Зайцава прысвячаю

Сэрца стукала з перабоямі. У скронях глуха аддаваліся яго штуршкі. «Як той маятнік, — прыйшла нечаканая думка. — Працуе, хоць і са скрыпам, пакуль калі-небудзь не змоўкне...»

Аграфена Кандратаўна прыслухалася. Нявестка з сынам спалі ў суседнім пакоі. Будзіць іх яна не рашылася. Апошні час сэрца часта напамінала аб сабе. Але ўсё неяк хутка праходзіла. Праўда, нявестка нярэдка спыняла свой запытальны позірк на бледным твары Аграфены Кандратаўны, сачыла, як часам яна выцірае ўспатнелы лоб, хоць бывала ў доме і халаднавата.

Набліжалася раніца. Аграфена Кандратаўна пачакала, пакуль перастала балець у грудзях, і, перамагаючы стому, паднялася. Паціху патупала на кухню, падцягнула гіру. Потым села на канапу і пачала думаць пра пісьмо, што прынесла ёй учора паштарка Анютка.

Яна аж спалохалася. Хто ёй павінен быў пісаць з тае Германіі?

— Толькі дазвольце, цётка, адклеіць вось гэту марку, — папрасіла Анютка.

— Бяры сабе, нашто яна мне, — дазволіла Аграфена Кандратаўна, а сама ў думках падзівілася, што Анютка, лічы ўжо нявеста, займаецца яшчэ глупствам — збірае, як маленькая, маркі.

Падзівілася на канверт і нявестка.

— На, прачытай, — падала ёй пісьмо Аграфена Кандратаўна.

Нявестка выцерла аб фартух рукі, дастала з канверта глянцавіты аркушык паперы. З канверта вываліўся цыяны здымак, мусіць, зроблены фатографам-аматарам.

Аграфена Кандратаўна адставіла фотакартку далей ад вачэй, прыжмурылася. На здымку, каля абгароджанага помніка з пяціканцовай зоркай, стаяла група хлопчыкаў і дзяўчынак у белых блузках і кашулях з галыштукамі. Рука ўздрыганула.

— Гэта ж ад Вані... — прашаптала яна.

Піянеры адной з сельскіх школ, якая знаходзілася непадалёк ад Патсдама, пісалі Аграфене Кандратаўне, што каля іхняй вёскі загінуў яе сын Іван. Яны прыглядаюць за яго магілай, саджаюць на ёй кветкі-бясмертнікі.

— Бясмертнікі... — паўтарыла Аграфена Кандратаўна, углядаючыся ў здымак.

Анютка таксама забылася на марку і цераз плячо Аграфены Кандратаўны ўважліва разглядала картку, што прыслалі піянеры з Германіі.

— «...мы будзем вартыя той новай Германіі, за якую гераічна загінуў ваш сын, — чытала нявестка. — Жадаем вам здароўя, дарагая Аграфена Кандратаўна. Спадзяемся: калі-небудзь вы прыедзеце паглядзець, як цвітуць бясмертнікі на магіле Вашага сына...»

Маці ўсміхнулася. Тыя добрыя дзеці, мусіць, думаюць, што яна яшчэ маладая і прыехаць для яе — простая справа. Узяла села — і прыехала...

...Пасля нявестка зноў занялася гаспадаркай, а Аграфена Кандратаўна доўга сядзела адна з пісьмом у руцэ. Затым асцярожна выняла з шуфляды акуратна загорнутую ў газету ганаровую грамату Іванаву, яшчэ школьную... Ён і дома, з ёю, быў добры і заўсёды паслухмяны. Успомніўся ёй сын маленькі, з непакорным віхорчыкам валасоў...

Неяк, выступаючы ў школе, дзе піянерскі атрад насіў імя яе сына, яна расказала пра гэта дзецям. І адразу адзін бойкі чарнявы хлопчык падняў руку:

— А марожанае, калі вы не дазвалялі, ён не купляў?

Марожанае?.. Марожанае ён любіў, ды рэдка калі ўдавалася паспытаць. Тады, да вайны...

А як прыйшлі нашы, Ваня зусім неяк непрыкметна стаў салдатам. Памятаецца, апошні раз забег да яе ў парыжэлым, з чужога пляча, шынялі, дастаў з рэчавага мяшка два пачкі махоркі:

— Я ўсё роўна не куру. Дык можа на мыла дзе выменяецца...

Здаецца, і цяпер яна адчувае на сваіх далонях яго стрыжаную галаву...

Ён пайшоў ад яе — узбуджаны, радасны, нецярплівы. Пайшоў, каб больш чым праз дваццаць гадоў вярнуцца з далёкага нямецкага Патсдама вось на гэтай фотакартцы...

У вокнах пасвятлела. Маці ціха паднялася з канапы, апаласнула ў кухні твар халоднай вадой. Сын і нявестка яшчэ спалі. Маці абула тапачкі, накінула на плечы хустку і выйшла з дому.

Ранішняе паветра дыхнула на яе пахам чаромхі. Чаромха расла непадалёку ў лесе і, відаць, гэтай ноччу зацвіла. Недзе за далёкімі дачамі кувала зязюля. Пералятала з дрэва на дрэва і аднастайна скардзілася на свой лёс.

Маці трохі пастаяла на вуліцы. Затым, абмінаючы будынкі суседняга дома адпачынку, падалася ў бок ракі. Нейкія два мужчыны (мусіць, адпачываючыя) ледзь не збілі яе з ног, вырваўшыся з-за вугла дома адпачынку. Яны былі ў майках і трусах і мчаліся, натужна сапучы, паміж дубоў — рабілі ранішняю зарадку.

...У гэтым лесе тады, у вайну, стаяў полк, у які залічылі Ваню. Пасля маёр з ваенкамата чытаў ёй пра сынаву смерць у газеце. Сын засланіў грудзмі амбразуру варожага дота, адкуль касіў нашых салдат варожы кулямёт. Мацярынскім сэрцам Аграфена Кандратаўна разумела: яе Ваня не мог зрабіць інакш. Байцы тады падняліся ў атаку і пайшлі далей. На Берлін! Толькі не было ўжо болей з імі непрыкметнага ціхага салдата Івана, які так і не навучыўся курьць моцную салдацкую махорку. Не было толькі з імі яе сына...

Аграфена Кандратаўна прысела на лавачцы і стала чакаць. Яна ведала: па вечарах на такіх лавачках над Сожам любяць сядзець закаханыя. Яе Ваня не сядзеў так. Не сядзеў...

Выліснула сонца. Заіскрылася раса на траве, мацней запахла дзікай мятай. Над Сожам дыміўся туман. Маці чакала.

Самыя нецярплівыя адпачываючыя ўжо аціраліся каля павільёна, дзе ўвішная прадаўшчыца зранку прадавала піва і віно.

За паваротам ракі раптам пачуўся аднастайны гул. Аграфена Кандратаўна страпанулася, зябка павяла плячыма. Маці ведала: першым рэйсам з Кіева шыбаваў быстраходны цеплаход на падводных крылах... Нарэшце ён паказаўся, беласнежны прыгажун. Маці паднялася, пільна ўзіраючыся яму насустрач. На цеплаходзе многія пасажыры яшчэ спалі. Ля штурвала ў рубцы застыў рулявы ў белай нейлонавай кашулі з чорным галыштукам. Ён ветліва памахаў маці рукой. «Фарсістыя, — здаволена падумала Аграфена Кандратаўна. — Апрачаюцца лепей за курортнікаў...» Яна праводзіла доўгім позіркам цеплаход і ўсё нешта шаптала, каторы раз чытала — паўтарала дарагое імя сына на борце беласнежнага прыгажуна... Вось дзе сустракаецца цяпер яна з сынам.

А пасля яна паціху пайшла назад дадому. Ішла і часта адпачывала — была хворая нага.

Дома маці зноў доўга разглядала прысланую з Германіі картку. Потым перавяла позірк: на маленькім століку пад сынавым партрэтам у дубовай рамцы (якраз такі вісіць на сцяне ў салоне цеплахода) пунсавелі ў гарлачыку кветкі. Іх паставіла, пакуль маці хадзіла на сустрэчу з сынам, нявестка...

УДУМАЙЦЕСЯ Ў ГЭТЫЯ ЛІЧБЫ

Хутка, 8-га сакавіка, мы будзем пяцьдзесят дзевяты раз адзначаць Міжнародны жаночы дзень. З радасцю і захапленнем глянем мы з вамі, чаго дасягнулі савецкія жанчыны, акрыленыя ленинскай партыяй, клопатамі роднай нашай дзяржавы. Прыгадаем іх сціплую, самаадданую працу на карысць Радзімы, бяспрыкладны подзвіг у гады вайны з лютым фашысцкім ворагам. Разняволеная Кастрычнікам, раўнапраўны член грамадства, верны сябар, пяшчотная і клапатлівая маці, умеліца-гаспадыня, — як упрыгожваюць наша жыццё яе дапытлівы розум, чулае сэрца і працавітыя рукі!

Ёсць мноства яркіх лічбаў, якія лепей за самыя прыгожыя прамовы гавораць, кім стала за гады Савецкай улады наша жанчына, на якую вышыню яна паднялася. Дык звернемся ж да статыстыкі.

Цяпер жанчыну можна сустрэць на любым участку — на фабрыках і заводах, на будоўлях, на транспарце. Жанчыны складаюць больш палавіны ўсіх працаўнікоў народнай гаспадаркі. А ў такіх галінах, як ахова здароўя, асвета, іх пераважная большасць. 76 чалавек са 100 занятых у грамадскім харчаванні і гандлі — жанчыны. У бальніцах, поліклініках, амбулаторыях, кансультацыях і дзіцячых установах — усюды, дзе ёсць медыцынскія работнікі, — са 100 — 81 жанчына.

У школах рэспублікі працуе каля 70 тысяч настаўніц. Яны аддаюць свае веды і вопыт нашым дзецям, выходзячы падрастаючае пакаленне ў духу савецкага патрыятызму.

І яшчэ некалькі лічбаў. У 1966 годзе ў народнай гаспадарцы рэспублікі працавала 256 тысяч жанчын — інжынераў, тэхнікаў, гэта 33,8 прац. з ліку ўсіх спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй.

А ў сельскай гаспадарцы? Вялікая армія аграномаў, заатэхнікаў, ветэрынарных урачоў працуе ў саўгасах і калгасах рэспублікі, памагаючы павышаць урадлівасць палёў, павялічваць статак жывёлы. Больш палавіны ўсіх спецыялістаў, якія працуюць у сельскай гаспадарцы, — жанчыны, сумленныя працаўніцы.

Няхай нікога не здзіўляе такое мноства жанчын-спецыялістаў. Бо сярод навучэнцаў вышэйшых навучальных устаноў амаль палавіна жанчын, а ў тэхнікумах з кожных 100 студэнтаў 55 дзяўчат. 6.133 жанчыны

маюць вучоную ступень кандыдатаў і дактароў навук.

Многае атрымала жанчына ад Савецкай улады, і перш за ўсё права ўдзельнічаць у грамадскім і дзяржаўным жыцці краіны. У савецкім парламенце дэпутаты-жанчыны звычайная з'ява: больш 36 прац. усіх дэпутатаў Вярхоўнага Савета БССР і больш 43 прац. [35.086 чалавек] дэпутатаў мясцовых Саветаў.

Жанчына акружана ў нас сапраўднай увагай і любоўю. Яе працу, як і кожнага сумленнага чалавека, высока цэняць урад і Камуністычная партыя. Сярод Герояў Савецкага Саюза, якія праявілі сябе на полі бою ў гады Вялікай Айчыннай вайны, ёсць і жанчыны. У нас у рэспубліцы іх 10 — адважных, бясстрашных. Гэта Марыя Осіпава, Алена Мазанік, Зінаіда Тусналобава, Ганна Маслоўская, Надзея Траян і іншыя.

294 чалавекі ўдасцелены ў рэспубліцы высокага звання Героя Сацыялістычнай Працы, і амаль палавіна з іх — 143 — жанчыны. Амаль 12 тысяч жанчын — перадавікоў сельскай гаспадаркі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі Радзімы.

Нідзе жанчына-маці не карыстаецца такой пашанай, не акружана такімі клопатамі, як у нас, у Савецкім Саюзе. У рэспубліцы дзве з палавінай тысячы іх маюць ганаровае званне «Маці-героіня», 66.800 ўзнагароджаны ордэнам «Мацярынская слава», 243.700 — «Медалем мацярынства». І не толькі ўзнагародай адзначае іх Радзіма, яна памагае і матэрыяльна, выплачваючы грашовую дапамогу. За 1966 год у БССР мнагадзетным і адзінокім маці выплачана больш 11 мільёнаў рублёў.

Савецкая дзяржава з першых дзён свайго існавання адной з важнейшых задач лічыла ахову здароўя і жыцця людзей. У нашай рэспубліцы працуе шырокая сетка лячэбных і прафілактычных устаноў. Вялікая армія медыцынскіх работнікаў сочыць за здароўем жанчын-маці і дзяцей. У жаночых кансультацыях, радзільных дамах, бальніцах працуе 1137 урачоў-гінеколагаў, 3.190 фельчараў-акушэраў, 5.706 акушэраў. З кожным годам павялічваецца колькасць ложкаў у бальніцах і радзільных дамах.

На варце здароўя дзяцей — 2.123 урачы-педыятры, не лічачы ўрачоў-інфекцыяністаў, медсясцёр, выхавальцаў у дзіцячых садах, яслях, санаторыях.

САКАВІК МЕСЯЦ ВЯСЕННІ!

Уначы марозік пашчывае за нос, а ўдзень высока падымаецца сонейка і дзе-нідзе на прыгрэве чарнеюць з-пад снегу лапіны адталай зямлі. Асабліва чуцен радасны подых вясны ў наш святочны дзень — 8-га сакавіка. Яшчэ задоўга да яго прыходу самыя маленькія грамадзяне ў дзіцячых садах лепяць, маляюць, выразаюць кветкі для мамы, дарослых юнакі і сталыя мужчыны штурмуюць прылаўкі магазінаў, выбіраючы сувеніры. Паштавікі не ўпраўляюцца разносіць віншавальныя тэлеграмы, а на прадпрыемствах кіраўнікі складаюць загады з доўгім спісам падзяк і віншаванняў жанчынам. І кожны год гэтыя спісы павялічваюцца, бо тых, каго трэба павіншаваць, становіцца ўсё больш і больш. А самі віноўніцы ўрачыстасці? Яны штурмуюць швейныя атэлье і цырульні, каб выглядаць сапраўды так, як належыць імянінцам.

Сардэчныя знакі ўвагі, добрае слова сяброў і дружалюбны поціск рук, віншаванне партыі і ўрада, якое абавязкова бывае ў цудоўны сакавіцкі дзень, — усё гэта з радасцю і гонарам успрымаецца жанчынамі як заслужаная даніна іх шчырай працавітасці, сардэчнасці і мацярынскім клопам, іх актыўнаму ўдзелу ў кіпучым шматгранным жыцці краіны.

Так у нас павялося, такая ўсталявалася традыцыя: 8-га сакавіка, як і ў іншыя вялікія святы, аглядацца на пройдзены шлях, параўноўваць з тым, што калісьці было. У параўнанні больш яркая бачыш тое, што здзейснена намі, бачыш нашы здабыткі і іх веліч.

Яшчэ ў 1910 годзе вядомая рэвалю-

цыянерка Клара Цэткін прапанавала абвясціць 8-е сакавіка Міжнародным жаночым днём, днём салідарнасці жанчын свету ў барацьбе за свае правы. Нялёгка была гэта барацьба. Царскія ўлады арыштоўвалі і кідалі за краты тых, хто збіраўся на мітынгі 8-га сакавіка, не дазвалялі выдаваць жаночыя часопісы, імкнуліся ў самым пачатку задушыць нават думку аб роўнасці жанчыны.

— Хвала табе, божа, што не нарадзіў мяне жанчынаю, — казалі мужчыны, нават тых, хто сам усё жыццё быў прыгнечаны. Нараджэнню дзяўчынкі не радаваліся ў сям'і: што з тых дзевак, надзелу зямлі на іх не атрымаеш. Падрасце дзяўчынкі — пра пасаг трэба думаць, беспасажніцу замуж ніхто не возьме.

І дзяўчынка ўступала ў гаротнае жыццё. З малых год яна была ўжо нянькай, калыхала калыску, забавляючы неспакойнае немаўлятка. Уставала да ўзыходу сонца і выганяла скаціну на пашу — бося па халоднай расе. Падрастала — і ўзвальвала на сябе яшчэ большы цяжар. Хадзіла за плугам, жала, малаціла. Нават у доўгія зімовыя ночы не высыпалася. Сядзячы за прасніцай, цягнула доўгую нітку, каб вясною кросны паставіць, выткаць хаця б на кашулі: крамага не куплялі, бо не было за што.

А хіба лепей жыла дзяўчына-пратэктарка? Мільёны дзяўчат і жанчын былі падсобніцамі на фабрыках і заводах, кухаркамі, пакаёўкамі ў багатых людзей. Толькі вельмі нямногім выпадала шчасце скончыць трохкласную царкоўна-прыходскую школу ці, больш забяспечаным, паступіць у гімназію. Што іх чакала? За самае лепшае лічылася выбіцца ў настаўніцы пачатковай школы. Іншых прафесій для жанчын папросту не існавала.

Лепшыя людзі тагачаснай Расіі змагаліся супраць такой несправядлівасці. Паэты складалі поўныя гневу і жалю вершы пра горкі лёс жаночы, перадавалі грамадскія дзеянні выступалі ў абарону правоў жанчыны. Але ўсё аставалася паранейшаму, пакуль не з'явілася на свет рэальная сіла — бальшавіцкая партыя. Яна ў першую сваю праграму ўнесла пункт аб роўнасці жанчыны і ўвесь час змагалася за яго ажыццяўленне. Змагалася настойліва і дзейсна.

Перамога Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі карэнным чынам змяніла лёс жанчыны. Савецкая ўлада зрабіла яе паўнапраўным членам грамадства, навучыла чытаць і пісаць, далучыла ўчарашнюю рабыню да кіравання дзяржавай. Жанчына магла цяпер набыць любую прафесію, стаць высокакваліфікаванай работніцай і інжынерам, урачом, аграномам, вучоным. Наша краіна, наш урад не спыняліся ні перад якімі выдаткамі, нічога не шкадавалі, каб сапраўды разняволіць яе, даць магчымасць праявіць і развіваць свае здольнасці.

Смешна робіцца, калі некаторыя людзі за мяжой усё яшчэ недаверліва паглядаюць на нашых жанчын. Апынецца там наша ткачыца — ёй прапануюць паказаць, як яна працуе на некалькіх станках адначасова. Даярцы — падаіць кароў. Жанчыне-прафесару — прачытаць лекцыю. Ну і што ж! Калі ласка! Вядомы ў краіне матэматык-астраном Ала Масевіч

чытае на англійскай мове лекцыі ва ўніверсітэтах Англіі і ЗША пра нябесныя свяцілы. На міжнародных кангрэсах і сімпозіумах выступаюць і нашы беларускія жанчыны-вучоныя Лідзія Сямёнаўна Чаркасава, Тамара Нікандраўна Кулакоўская і іншыя.

Штогод жанчыны Беларусі прыязджаюць у Нью-Йорк на сесію Генеральнай Асамблеі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Праўда, ім іншы раз задаюць пытанні накшталь такога:

— Скажыце, у ролі каго вы прыехалі ў Нью-Йорк? У ролі жонкі дэлегата?

— Не, — адказваюць яны здзіўленым слухачам, — мы прыехалі ў ролі дэлегатаў Асамблеі.

Так, мы прайшлі вялікі шлях. Нашы жанчыны авалодалі найскладанейшымі станкамі і машынамі. Спасціглі таямніцы атамнай энергіі і разам з мужчынамі прымушаюць яе служыць чалавеку. Савецкая жанчына-працаўніца — раўнапраўная грамадзянка краіны, пшчотная маці, палымаяная патрыётка. Яе працоўны ўклад у камуністычнае будаўніцтва высока шануе дзяржава. Лепшых з лепшых народ выбірае дэпутатамі ў Саветы, урад узнагароджвае іх ордэнамі і медалямі, прысвойвае высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы. Самыя смелыя, самыя адважныя жанчыны, якія здзейснілі гераічныя подзвігі на франтах вайны, удастоены найвышэйшай узнагароды — звання Героя Савецкага Саюза.

Высока падняліся жанчыны Краіны Саветаў. Настолькі высока, што адна з іх пабывала ў космасе. Жанчына ўсё можа, на ўсё здольна, толькі развясці ёй крылы, — так успрынялі гэты знамянальны факт ва ўсім свеце.

Становіцца жанчыны Савецкай краіны — нязбытная мара для нашых сяцёр за рубяжом. Там і дагэтуль не існуе заканадаўчага і фактычнага прынцыпу роўнасці мужчын і жанчын. Правы жанчыны ўсяляк абмяжоўваюцца. Не прымаецца мер для ліквідацыі жорсткіх, несправядлівых законаў і звычаяў, звязаных з яе дыскрымінацыяй. Не існуе роўнага права голасу з мужчынам на выбарах, а таксама права быць выбранай ва ўсе грамадскія органы. Жанчына не мае роўнага права ў атрыманні адукацыі на ўсіх узроўнях. Нідзе ў капіталістычных краінах жанчыны не атрымліваюць аднолькавай аплаты за аднолькавую з мужчынам працу.

Праўда, 7-га лістапада 1967 года Генеральная Асамблея ААН прыняла дэкларацыю аб ліквідацыі дыскрымінацыі ў адносінах да жанчын. Але ж мы добра ведаем, што прыняцц дэкларацыю яшчэ не азначае выканаць яе. Цяжка сказаць, колькі гадоў міне, пакуль яе правядуць у жыццё. Дэкларацыя аб роўнасці жанчын з мужчынамі прынята ў знамянальны дзень — пяцідзесяцігоддзя Савецкай улады. Сімвалічны дзень. Будзем спадзявацца, што нашы зарубежныя сяброўкі будуць самааддана змагацца за свае чалавечыя правы. Пажадаем жа ім поспеху!

А жанчыны нашай краіны з вялікай радасцю сустракаюць сваё любімае свята — 8-е сакавіка. У гэты радасны вясенні дзень шчыра вітаем са святам вас, дарагія чытачкі часопіса! Няхай заўсёды і ва ўсім здзяйсняюцца вашы светлыя задумы. Вялікага шчасця вам, вашым родным і блізкім!

Святлана Іванова, камплектоўшчыца гатовай прадукцыі Пінскай швейнай фабрыкі.

Фота С. Шчуркіна (БелТА).

У ДЗЯЦІНСТВЕ рэдка калі даводзілася Лідзе насіць паркалёвую сукенку — усё зрэб'е ды зрэб'е... А даставалася якая крамніна, то не па росту. У сям'і тры старэйшыя сястры. Што было новае ды крамнае — усё ім. Як-нітак, большая дачка скончыла школу, стала вучыцца за настаўніцу, то для яе і вяршок з гарлача і сукенка з-пад іголки. А Ліда, гледзячы на старэйшых, толькі ўздыхала. Падняліся на ногі Вера і Люся, і яны сталі распітваць дарогу ў горад.

— Ну, а ты, Ліда, глядзі татку і маму, — адыходзячы з дому, наказвала Вера. А напаследак дадала: — Яны сваё адпрацавалі ў калгасе, хай цяпер адпачнуць.

Радасна і сумна было Лідзе. Радасна, што аставацца на бацькаўшчыне. Сумна, што аставацца адной замест чацвярых.

Суседкі, сабраўшыся ля студні, гаварылі:

Фёдар Камар пачаў запрашаць моладзь на ферму.

— Ліда, — звярнуўся і да яе новы загадчык, — можа 6 ты прыйшла да нас і ўзялася як след за справу?

Сказаў так, на ўсякі выпадак. Яна ж асталася, чуў ад людзей Фёдар Камар, ля старых бацькоў, а заадным і соткі сцерагчы.

Назаўтра Ліда прыйшла ў кантору саўгаса.

...Першыя дні былі поўныя смутку і расчаравання. Як ні карміла, як ні даглядала кароў, а яны колькі да Ліды давалі малака, столькі і цяпер.

— Ад тваіх надояў дырэктар саўгаса зачухае патыліцу, — даймалі старэйшыя даяркі.

Адзін толькі Баляслаў Бародзіч сучаў:

— Ты, Ліда, не вешай галаву, — гаварыў ён. — На першых парах і мяне коні брыкалі. Ты пастарайся памяняць ялавак. Ну, і кніжкі чытай. Там увесь сакрэт, як іх карміць. Клянуся

якраз не было на ферме, і даяркі паразыходзіліся дадому. Тады Ліда за вечар падаіла трыццаць чатыры каровы. Раніцай таксама пастаралася. Такі спрыт, вядома, нікога не здзівіў. Толькі двое сутак балелі рукі.

Каб даказаць, што яна асталася не з-за сотак, Ліда парашыла працаваць за траіх. Ядзя, Ванда надойваюць якіх тысячу літраў малака за год ад кожнае каровы, а ёй, Лідзе, трэба — тры тысячы!

Ішлі гады, а разам з гадамі адцвіталі вёсны. Разам з вёснамі адцвітала і чаромха, што расла ў Ліды пад акном.

— Чаромха адцвіце і налета вясной зноў будзе цвісці, Ладзімір. А дзяўчына не чаромха. Дзяўчына не вельмі доўга цвіце, — казалі суседзі Лідзінаму бацьку.

— Тут бацька дачцэ не загадае, — як бы апраўдваўся Ладзімір.

— То хоць бы прасачыў за

свой спрыт і ўменне. Колькі перачытала кніжак, ездзіла вучыцца ў лепшых даярак раёна. Хутка на ферме павінна быць механізацыя. Не семнаццаць, а сто галоў трэба будзе даглядаць. Вось і рыхтуецца Ліда.

На працы яе паважалі, нават хвалілі на нарадах. А на душы ў яе было трывожна. «А што, калі Баляслаў заляцаецца да другой... Сёстры параз'яжджаліся з бацькоўскай зямлі, а цяпер яна каханага не зберажэ. Ох, доля-долюхна...»

— Чаму суджана збыцца, збудзецца, — супакойвала Ліду маці.

І збылося. На другі год Ліда даказала сваё: надала зноў па тры тысячы літраў малака ад кожнае каровы.

— Ну, ты, Ліда, малайчына, — сказала Ванда Штэйдар. — Толькі не зазнавайся, а давай па-добраму — перадавай вопыт.

Назвалі Ліду малайчынай у раёне, вобласці... Калі прагучаў па радыё, а потым быў надрукаваны ў газетах Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб тым, што Лідзія Уладзіміраўна Манчукевіч узнагароджана ордэнам «Знак Пашаны», сустраў яе Баляслаў, ад душы, шчыра павіншаваў і сказаў:

— Памятаеш, я табе гаварыў: пакажаш клас на ферме. Вось і паказала. — А потым сумна і ўжо не па-свойску, як бывала, заўважыў: — Цяпер вы, Лідзія Уладзіміраўна, ардэнаноска, так сказаць. А я конюх, і медаля не маю, то можа і гаварыць не захоўвае са мной... Вакол былі людзі... А Ліда на ўвесь голас:

— Дурненькі ты, Болік, далібог, дурненькі. Я ж цябе аднаго кахаю...

— Толькі ў прымы я не... — адразу па-дзелавому пачаў Баляслаў. — У прымы нешта не адважваюся...

Не вясною, а ўвосень у Дзякшнях тры дні гулялі, весяліліся. Адавалі замуж лепшую даярку за лепшага конюха.

Усяго было на вяселлі: і песні, і музыка, і танцы... Аднаго не было — слёз.

Бласлаўляючы з дому дачку, бацькі не плакалі. Яны ведалі: хоць жыццё Ліды і не песціла, затое доля ёй выпала шчасная. Хай сабе, што Баляслаў перавёз яе да сябе ў хату, аднак Ліда, як кажуць, і дома, і замужам. На бацькаўшчыне, плячо ў плячо з каханым чалавекам, яна і зараз дбае і змагаецца, каб багацей была родная зямля.

...Калі з цягам часу мне давядзецца зноў пісаць пра Ліду Бародзіч, я ўпэўнены, што пачну свой новы нарыс словамі: доля ёй выпала шчасная...

Саўгас імя Янкі Купалы, Маладзечанскі раён.

ДОЛЯ-ДОЛЮХНА

Мікола ГРОДНЕЎ

— Бач, работніцы Ладзіміравы на гарадскія булкі паўцякалі, а гэтае дзяўчо асталося соткі сцерагчы.

Крыўдна слухаць Лідзе людскія дакоры. Ці магла яна не пусціць сваіх сясцёр з бацькавай хаты, ці магла стаць папярком дарогі? А хоць бы і стала, ці паслухалі б яе?

Не дзеля сотак яна асталася дома, не за сясцёр. Толькі як апраўдаць? Не сясцёр, вядома. Сёстры хай самі сябе апраўдваюць на людзях.

У тую вясну дырэкцыя саўгаса імя Янкі Купалы, што на Маладзечаншчыне, даручыла Фёдару Камару Дзякшнінскую ферму. З першага дня Фёдар пачаў чухаць патыліцу. Дзіва што: парадак быў толькі на канюшні. Баляслаў Бародзіч, дзякшнінскі хлопец, любіў коней з дзяцінства. Ён і цяпер стараўся каля іх. Коні былі спраўныя, цягавітыя. Дзе трэба, маглі і трактар падмяніць. Слаўныя коні ў Дзякшнях! А на кароўніку ні толку, ні парадку. Амаль кожную лыску можна было выдаць у міску. Ялавак больш за палавіну. Папярэдні загадчык працаваў абы дзень да вечара, а даяркі... Што гаварыць пра даярак. Кароў па клічцы і то не ведалі...

лепшым скакуном, што ты праз год-два пакажаш клас на ферме.

Ведала Ліда, чаму Баляслаў не шкадаваў такіх слоў. Замуж хацеў узяць. Якраз Люся прыязджала з горада са сваім хлопцам. Яна парайла маці, каб і Ліда чула:

— Мама, калі знойдзецца які чалавек Лідзе, то лепш яго ў прымы залучыць, чым Ліду аддаваць у чужую хату. А то я чула, што Баляслаў хоча да сябе яе забраць.

Крыўдна было Лідзе. Маўляў, кахай таго, хто ў прымы прыйдзе. Ох жа, і доля-долюхна выпала ёй! А Баляслаў... у яго свае старыя бацькі.

Нельга сказаць, каб у Дзякшнях Ліда была найпрыгажэйшая дзяўчына. У Дзякшнях на Маладзечаншчыне спакон веку павялося: хай дзяўчына на твар як кветка, дома і на людзях яна адмысловая і фарсавая, на язык шчабятуха-пывуха, лагодная, пшчотная, хоць да раны прыкладай, ну, а калі на рукі дубовая, то і прыгажосць яе не ў залік. А хто, апроч бацькоў, ведае спрыт Лідзіных рук?

Праўда, аднаго разу падмяніла Ванду Штэйдар. Захварэла раптоўна маладзіца. Загадчыка

ёй, — не адступалі суседзі. — Калі яна толькі спіць? Да позняе ночы на ферме. Досвіткам, ні свет, ні зара, яна ўжо ля кароў.

Не стаяў убаку і Баляслаў Бародзіч.

— Манашка ты ці як яшчэ цябе назваць, — разводзячы рукамі, казаў ён. — У клубе танцы, а цябе няма. З Мінска артысты прыязджалі... Старая Камарыха войкаючы і то прыйшла, а ты ўсё на ферме.

Каму з дзяўчат не радасна правесці вечар у клубе! Даярцы ж не заўсёды выпадае такое шчасце. Рэдка даводзілася бываць Лідзе на танцах, на спектаклях. Каму-каму, а Баляславу хай бы ні танцаў, ні спектакляў не было, абы Ліда была з ім.

На канюшні стаяла тройка лепшых коней. Ні каранніка, ні прыпражных Баляслаў нікому не даваў. «От, пасля майго вяселля хай бяруць», — думаў ён. Ну, а каб сэрца не згарэла і коні не састарэліся, Баляслаў адважыўся пераступіць парог Лідзінай хаты. Бацькі яе да Баляслава як да свайго аднесліся, а яна, Ліда, як брытвай паласнула:

— Рана мне яшчэ замуж. Ліда аддавала ферме ўвесь

САПЕРНІЦЫ

І пойдучь адсюль партыі будучых дываноў у цэхі...
На здымку: капіравальшчыца
Вольга Мікалайчык.

Аб тым, каб машына дакладна «выканала» ўзор, паклапоцца ўмелыя ткачы. Такія, як Марыя Герасімчук.

ПЭЎНА, здаўна, з дзяцінства, са старонак «Тысячы і адной ночы», з таго цудоўнага дывана, што выткала свайму жаніху Васіліса-прамудрая (памятаеце: «ні ў казцы сказаць, ні прам апісаць»), жыве ў нас адчуванне блізкасці дывана і казкі. І калі гэтая казка прыходзіць у ваш дом, грэе і радуе вока, хіба не захацаць дазнацца вам: хто яе падарыў?

Што ж, такое знаёмства ў нас сёння адбудзецца. У слаўным горадзе Брэсце, што над Бугам, ёсць палац не палац, а

вялікі дом са шкла і бетону з прэзідэнцкай назвай «камбінат». Брэсцкі дывановы. Але з першых крокаў па гэтаму дому вы забыліся і аб прэзідэнцкай назве і аб тым, што перад вамі сучаснае, па апошняму слову навукі і тэхнікі абсталяванае прадпрыемства. Вы вярнуліся ў казку... Вы яшчэ не бачылі ніводнага дывана, не пазнаёміліся з тымі, хто яго стварае, а хараство і нейкая прыўзнятая ўрачыстасць абступаюць вас з усіх бакоў.

Сакрэт архітэктараў, якія стварылі гэты палац? Пэўна... Са столі льецца шырокім

патокам дзённае святло... Прасторныя холы і цэхі, у якіх усё прадумана, усё мэтазгодна, усё зручна, няма ні цеснаты, ні залішняй «тэрыторыі»... І шклянныя перагародкі, і спартыўная зала побач з цэхамі, і кожнае крэсла ў службовых пакоях, кожная штора на вокнах, усё тут — густ і прыгажосць. А яшчэ спакойная ветлівасць людзей, іх жаданне — не пахваліцца, не — а проста падзяліцца з вамі радасцю, што працуюць яны ў такім цудоўным палацы і ствараюць такія прыгожыя, самыя мірныя з мірных рэчы і пасылаюць іх з горада вялікай ваеннай славы ва ўсе куткі Радзімы, і ўсё гэта робіць ваша знаёмства ўдвая больш прыемным.

Хацелася б правесці вас крок за крокам ад самай «калыскі» дывана да яго апошняй упакоўкі. Раскрыць вам некалькі вытворчых сакрэтаў. Але можа... Няхай казка застанецца казкай? Каб і надалей вам здавалася, што толькі для вашага дывана падбіраліся такія ўзоры і фарбы і што не халодная сталь станкоў, а цёплыя рукі прадзільшчыц і ткачых ажывілі іх. Так, рукі прадзільшчыц і ткачых. Але і станкі таксама. Бо на кожным з іх толькі за адну змену нараджаецца гэтутлікі дываноў, колькі за ўсё сваё жыццё не здолела б выткаць самая наймудрэйшая Васіліса. І ўсё ж вытокі таямнічага і старажытнага рамяства жыўць і сёння.

Ёсць на камбінаце два пакоі — адзін вялікі, як зала. На сценах яго ад столі да падлогі, на зайздрасць любому султана, дываны, дываны. А з боку, ля вокнаў, невялікія столікі ў рад. Другі пакой — маленькі і ціхі, ізаляваны ад усяго свету. Тут павінна быць цішыня. Тут патрэбна ўважлівасць. І ў першым пакоі — там працуюць мастакі, там ствара-

Клопат у іх свой, «маладзёжны»: — Запішыце, калі ласка, на падрыхтоўчых курсах у інстытут...

— Сярод лепшых ткачых у нас ёсць самыя лепшыя, — так прадставілі нам Алену Уладзіміраўну Дзяткуву.

АФІНЫ-ПАЛАДЫ

юць яны ўзоры і фарбы будучага дывана, — і ў другім — там друкуецца карта дывана, кожная яго клетачка, кожны квадрацік як праграма для машыны, — у абодвух гэтых пакоях жыве творчасць. Жыве майстэрства старажытнае і цудоўнае. Яго не пакладзеш на сучасныя тэмпы, хаця потым ужо, калі ўзор гатовы і калі «надрукавана» першая карта, машына і рукі ткачых зробіць сваю справу. Зробіць хутка, бо нам жа вельмі многа дываноў патрэбна сёння. Зробіць спорна — у век тэхнікі не дазволена аддаваць некалькім дыванам цэлае чалавечае жыццё.

А жыццё, жыццё... Вось яны тут, побач са станкамі і машынамі, праходзяць у рознакаляровых у вялікіх гарохі касынках, у стракатых халаціках, светлавосія і светлавалосыя, жанчыны і дзяўчаты, бойкія і задумныя. І такія, як дзяўчына на сённяшняй нашай вокладцы, ткачыха Таня Кухарчук, чалавек вельмі малады, як і сам камбінат, і ўжо «дзяржаўны» — дэпутат Вярхоўнага Савета БССР. І яшчэ адзін чалавек з камбіната — Настасся Антонаўна Аршыніна... І яшчэ адзін — Раіса Жолабава...

Тры лёсы, цесна пераплеценныя і гісторыяй і жыццём. Што сказаць пра Таню? — Усё, што толькі можна сказаць пра чалавека добрага, я ўжо раскажу вам. Лепшая ткачыха — раз. Камсамольскі актывіст — два. Цудоўная дзяўчына — тры. Адно толькі дрэнна, — наш гід па камбінату камсорг Валодзя жартаўліва падмігнуў у бок Тані, якую трымаў у аб'ектыве фотаапарат, — на вяселле ніяк не дапрашуся. Усё «пачакай ды пачакай, спяшэцца няма куды». І сапраўды, нашы дзяўчаты — нявесты нарашват.

І Таня, «дзяржаўны чалавек», зачырванелася, як макаў цвет. Засмяялася, сапсавала кадр. А наогул светлы яе лёс, шчаслівы. Чалавек пасляваеннага часу. Дзіця пасляваеннага Брэста.

Фотаапарат усё яшчэ трымае ў палоне Таню... А ў гэтым жа пакоі, крыху водаль, я слухаю ўжо другога чалавека, Настасю Антонаўну Аршыніну, кантраляра прадзільнага цэха.

Высокая, зграбная постаць, прыгожы твар. У цёмных кучаравых валасах густа рассыпана сівізна. А жыццёвы лёс... Хіба ў кароткі нарыс уцісьнеш яго? І вечар 21 чэрвеня ў Брэсцкай крэпасці... І ноч, калі жонка камандзіра часці прачнулася ад страшэннага выбуху... І ўсё астатняе, ад першага да апошняга дня абароны крэпасці, ад першага дня вайны да апошняга. Абаронца Брэсцкай крэпасці. Гэтым сказана ўсё. Прачытайце яшчэ раз старонкі гераічнай эпопеі, прайдзіце разам з ёю ў думках яе шлях...

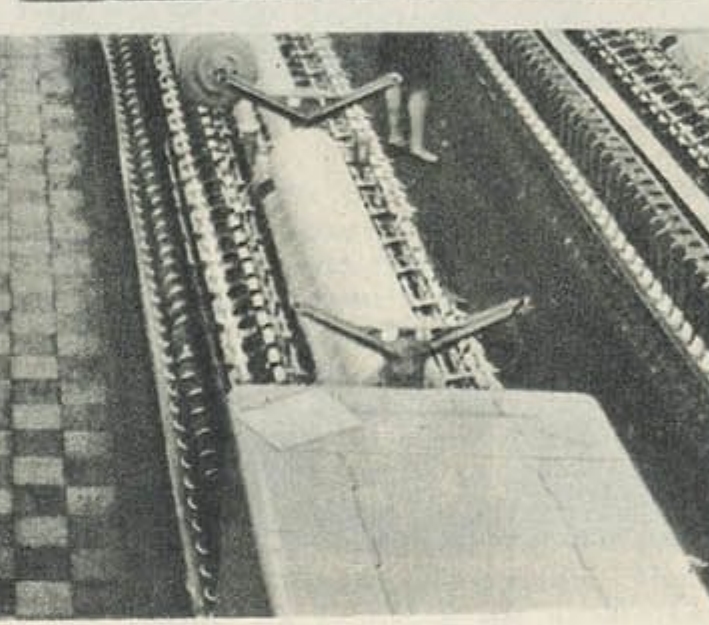
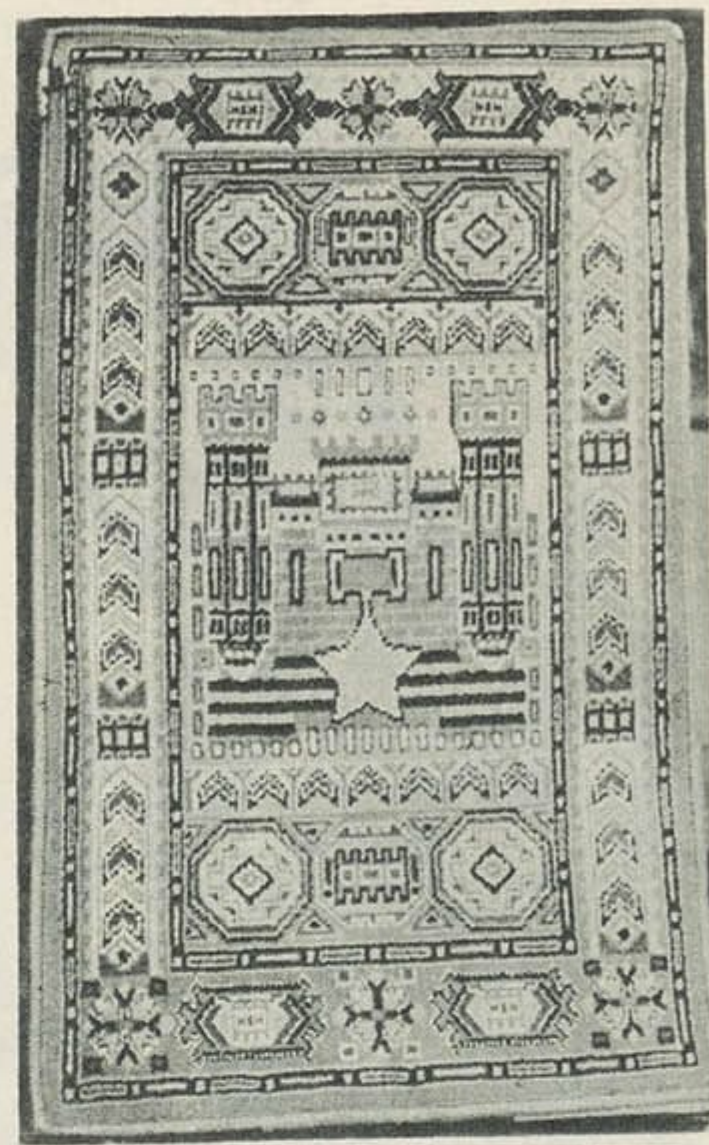
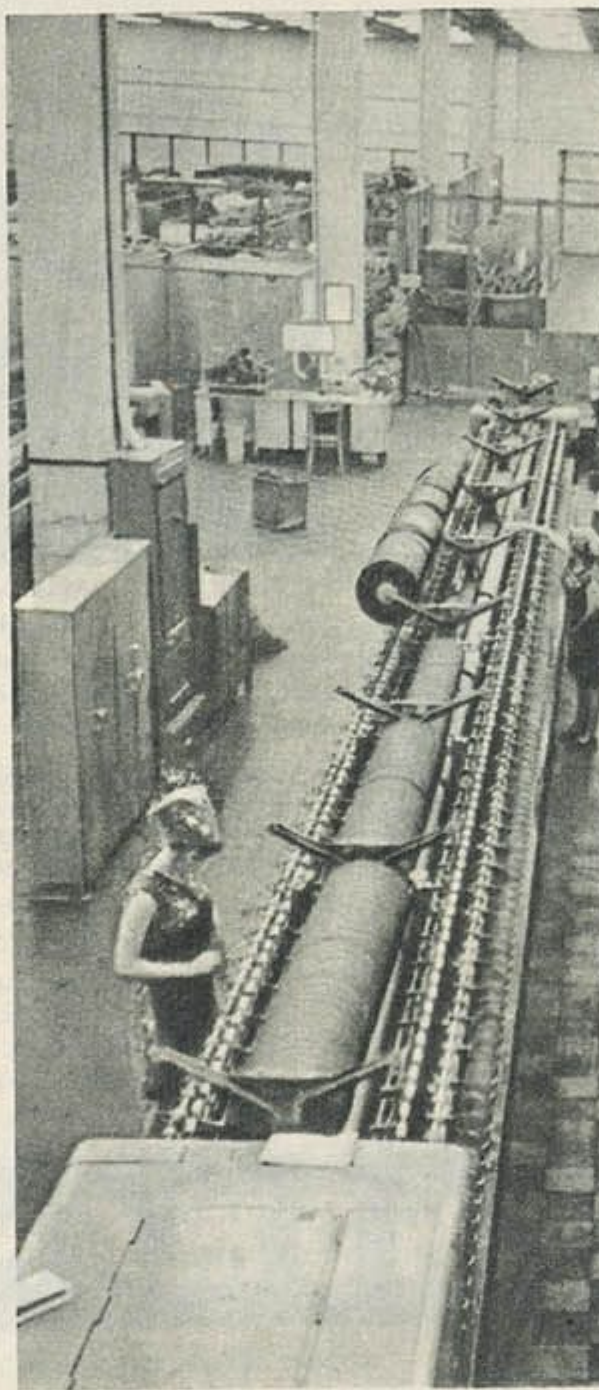
А цяпер?

— У мяне работа вельмі простая, спакойная. Сачу за якасцю пражы. Але...

Можна не гаварыць далей. Хіба не зразумела нават зусім недасведчанаму чалавеку, што ад таго, якая будзе пражка, залежыць будучы дыван? А вось ад таго, што побач жыве і працуе старэй-

Фота Ул. Вяхоткі.

Дыван па матывах Брэсцкай крэпасці. Неважкі, падарункавы. Як добрая памяць аб горадзе, аб гэтых цэхах.

шы, мудры, паяўляюцца ў характары маладых рысы «дзяржаўнага чалавека». Такога, як Таня.

І трэцяя сустрэча. Трэці лёс...

Бабуля яе была ткачыха. Маці ткачыха. З шаснаццаці год Раіса Жолабава таксама ткачыха. Словам, прафесія патомная.

— Праз пяць гадоў па новаму ўказу магу пайсці на пенсію, толькі баюся, — жартуе маладая жанчына, — як на гэта паглядзіць муж. Скажа: ты ў мяне пенсіянерка!

Яна прыехала сюды як кваліфікаваны майстар дывановай справы. Прыехала з Віцебскага камбіната вучыць маладых брэсцкіх ткачых. І вучыла. І навучыла многіх. Адна з яе былых вучаніц стала цяпер майстрам цэха, «начальствам» і над ёй самой. Але не абыдзена ні лёсам, ні пашанай людзей, ні сямейным шчасцем ткачыха Раіса Жолабава.

— Быў у мяне дзень нараджэння нядаўна. Прыйшла я ў цэх, працую як заўсёды. І раптам з усіх бакоў ідуць да майго станка дзяўчаты, мужчыны з букетамі кветак... Увесь станок завалілі кветкамі. Хоць позняя восень была...

...Па беларускіх матывах. Па прыбалтыйскіх. Па старажытных персідскіх. Па матывах Брэсцкай крэпасці... Вялікія, на ўсю сцяну ці на падлогу... Маленькія, так

званыя падарункавыя... Шэра-блакітныя і цёмна-чырвоныя, казачныя, з кветкамі, птушкамі, звярамі, і строгія, з чоткімі лініямі. Ідуць ад фантазіі мастака да картанасякальшчыцы, ад прадзільнай машыны да ткацкага станка, дываны — людзям. І запалоненай вясёлкай астаюцца з намі.

Ну а тыя, каго пакідаем мы ў доме са шкла і бетону?

У старажытнагрэчаскай міфалогіі ёсць цудоўная і сумная легенда. Простая дзяўчына Арахна, вялікая ўмеліца ткаць, кінула выклік багіні Афінэ-Паладзе, таксама добрай умеліцы: хто зробіць лепшы дыван? Сабраліся на суд багі, і вымушаны яны былі прызнаць, што дыван Арахны не горшы, чым у багіні. Былі на ім фарбы роднае зямлі, яе лясоў, азёр, рэк. Але разгневаная багіня не даравала Арахне дзёрзкасці, ператварыла яе ў павука і на ўсё жыццё прымусіла вісець на столі і ткаць, ткаць, ткаць...

Цяпер у Афінэ-Палады ёсць тысячы новых саперніц. З імі ёй не расправіцца так лёгка, як з беднай Арахнай. Бо на станках у дні нараджэнняў з'яўляюцца кветкі. Белыя хрызантэмы, калі позняя восенню...

Алена УЛАДЗІМІРАВА

Ны Куінь.

Ванг Тхі Э, дзячына з Паўночнага В'етнама, сакратар камсамольскай арганізацыі, член Партыі працоўных.

МЫ ПЕРАМОЖАМ!

Мы, в'етнамскія журналісты, вельмі рады, што наведальі гераічны Мінск, сталіцу БССР. Беларускі народ больш як 26 гадоў назад разгарнуў шырокую барацьбу супраць гітлераўскіх захопнікаў, узброеных да зубоў. Разам з Чырвонай Арміяй вы выгналі фашыстаў, вызвалілі сваю Радзіму. Я ўпэўнена: беларускі народ — а 70% яго — моладзь, удзячны пакаленню, што пралівала сваю кроў за шчаслівае цяперашняе жыццё, і захавала ў сваёй крыві гераізм бацькоў. Вы з'яўляецеся прыкладам для нас у нашай барацьбе.

Сёння я хацела б раскажаць пра адну простую в'етнамскую жанчыну Ле Той Цінь. Яна член маладзёжнай арганізацыі. Як ва ўсіх дзяўчат Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам, у яе было шчаслівае жыццё пасля выгнання французскіх каланізатараў. Вучылася, стала работніцай другога разраду. Вый-

шла замуж, яе муж таксама рабочы. У іх двое дзяцей.

Але тры гады назад амерыканскія імперыялісты распачалі разбуральную вайну супраць ДРВ, сталі бамбардзіраваць жылыя кварталы гарадоў, вёскі, школы, бальніцы. Муж Ле адным з першых пайшоў на фронт. На плечы маладой жанчыны ляглі ўсе клопаты аб сям'і. Гэта было цяжка, часам яна думала, што не вытрымае. Але таварышы па арганізацыі, сяброўкі прыйшлі на дапамогу. І яна вырашыла ісці па іх шляху. Пасля работы на фабрыцы яна вучыцца, павышае сваю кваліфікацыю. Пры налётах амерыканскай авіяцыі Ле, як і ўсе жанчыны, бярэ ў рукі вінтоўку. У 1966 годзе яна стала адной з лепшых работніц.

Гэты прыклад паказвае, як простыя в'етнамскія жанчыны становяцца абаронцамі зямлі сваіх продкаў.

Амерыканскія захопнікі хо-

чуць зрабіць з Паўднёвага В'етнама новую калонію. Яны адправілі туды паўмільёна салдат, шмат зброі і снарадаў. Але нават самая найноўшая зброя не зломіць нашай волі да свабоды. Мы ведаем, як трэба змагацца, каб здабыць перамогу.

У Паўднёвым В'етнаме шырока разгарнулася народная вайна. 1/5 ўсёй яго тэрыторыі ўжо вызвалена.

Імперыялісты выкарыстоўваюць ваенна-марскія і ваенна-паветраныя сілы для вядзення разбуральнай вайны ў Паўночным В'етнаме, у сацыялістычнай суверэннай краіне. Кожны месяц адбываецца ў сярэднім ад 3000 да 5000 налётаў амерыканскай авіяцыі. Але мы, в'етнамцы, не хочам вяртацца да рабскага жыцця, якое мы вялі да рэвалюцыі 19 жніўня 1945 г. Мы павінны змагацца за незалежнасць і свабоду.

В'етнамскія жанчыны заўсё-

ды былі працавітыя, з рэвалюцыйнымі традыцыямі. У 1965 г. узнік рух жанчын, самы вялікі за ўсю гісторыю. Гэты рух мае тры асноўныя задачы:

1. Работа на вытворчасці і ў сельскай гаспадарцы, замена мужчын, якія пайшлі на фронт.

2. Клопаты аб сям'і і выхаванне дзяцей.

3. Узброеная барацьба нароўні з мужчынамі.

Дзякуючы самаадданай рабоце жанчын на вытворчасці, у школах, шпіталях становіцца ў краіне нармальнае, хаця ідзе жорсткая вайна. Пасля трох гадоў жыцця пад амерыканскімі бомбамі назіраецца поўнае маральнае, ідэалагічнае, палітычнае, адзінства народа з Партыяй працоўных В'етнама на чале з прэзідэнтам Хо Шы Мінам.

В'етнамскія жанчыны не баяцца бомб. Калі пачынаюцца налёты амерыканскай авіяцыі, яны падносяць боепрыпасы зеніткам, аказваюць дапамогу раненым, а ў выпадку неабходнасці замяняюць раненых і забітых байцоў.

Пачынаючы з моманту, калі партызанкі кулямётамі збілі амерыканскі рэактыўны знішчальнік, толькі за тры месяцы шасцю партызанскімі атакамі было збіта 8 амерыканскіх самалётаў. Мы думаем, што мы вартыя сваіх савецкіх сяцёр, сваіх беларускіх сяцёр.

Вельмі цяжкая наша барацьба супраць амерыканскага імперыялізму, з яго вялікай эканамічнай і ваеннай сілай. Але дзякуючы гераізму нашага народа, нашых жанчын, з дапамогай Савецкага Саюза і сацыялістычных краін, з дапамогай народаў свету, якія змагаюцца за мір, мы пераможам. Мы абаронім Дэмакратычную Рэспубліку В'етнам, аб'яднаем нашу радзіму, унясём свой уклад у абарону міру ва ўсім свеце.

Мы глыбока ўдзячны Савецкаму Саюзу за вялікую дапамогу, якая павялічвае сілы нашага народа.

За два месяцы — кастрычнік і лістапад 1967 г. — фронт Нацыянальнага вызвалення ў Паўднёвым В'етнаме знішчыў 40 000 варажых салдат, збіў 400 самалётаў і верталётаў, знішчыў і вывёў са строю 500 танкаў і бронемашын. Колькасць самалётаў, збітых у Паўночным В'етнаме, перавышае 2700.

Мы пераможам, як і савецкі народ, што выстаў у барацьбе супраць фашысцкіх захопнікаў. А пасля перамогі адновім нашу краіну, як савецкі народ аднавіў сваю Радзіму.

Ны КУІНЬ,
галоўны рэдактар часопіса
«Жанчыны В'етнама», член
прэзідыума Саюза журналістаў Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам.

ПОЕЗД, бітком набіты фашыстамі, набіраў хуткасць. Гэта было апошняе ўзвышша на шляху да Дзяржынска. Хутка прыгарад, і тады ўсё прапала. Мікалай Чарноў стаяў збялелы, Тоня бачыла, як перакачаюцца жаўлакі на яго худых шчоках. Немец трымаў яе за плечы моцна, надзейна. Тамбур дрыжэў, як пустое вядро. Што рабіць? Яны папаліся. Ім не паверылі, і зараз на станцыі іх здадучь у камендатуру. «Брат з сястрой, едзем да бабулі, а бабуля хворая, слабая, галодная...» Усё, усё прапала. Іх не дачакаюцца ў партызанскім атрадзе. Як крыўдна! Здолеў вырваць яго з палону — гэта здорава выйшла: у момант сувязныя Ліда Дрозд і Лена Краўчанка-Цыганкова надзелі на Мікалая вопратку паравознага змазчыка. І вось табе маеш, западозрылі. У камендатуры будзе вобшыск, знойдучь зашыты пропуск, дзе яснай яснага напісана, што Тоня Баўтрук сувязная партызанскага атрада. Трэба штосьці рабіць, штосьці рабіць...

— Скачы, братка, скачы!

І Мікалай нібы чакаў гэтага, на поўным хаду рынуўся ў кручаны вецер. А яна з усяе сілы, ударыўшы немца, таксама кінулася з тамбура і ўпала — нязграбна, цяжка, нейкім цудам толькі не разбілася. Дзесяці наперадзе прагрымелі стрэлы, але за шумам поезда яны амаль не былі чутны. Ледзьве паднялася, убачыла кроў: нага! Па рэйках насустрач ёй бег Мікалай. Ён адарваў ад кашулі шматок палатна, перабінтаваў нагу. Памалу пайшлі ў горад, на явачную.

...Тады заданне было выканана: савецкага салдата даставіла да партызан. Тады, а цяпер? Цяпер усё больш складана.

Вось і дом, постаць вартавога амаль зліваецца з ценем пад'езда. Дзяўчына падышла да яго, ні слова не кажучы, выняла з кішэні кароткага паліто паперу. На ёй рукой самога Шульца, оберштурмбанфюрэра з Мінскага гебітскамісарыята, было напісана: «Падацелю Антаніне Баўтрук дазваляю прайсці ў маю кватэру і ўзяць спісы прыбыўшых у часць салдат на стале». Вартавы казырнуў ёй і доўга глядзеў услед, у глыбіню калідора. Перад патрэбнымі дзвярыма дзяўчына спынілася і перавяла дыханне.

«Ну, палавіна справы зроблена», — з палёгкай падумала яна і ўставіла ключ у шчыліну.

Пакуль усё ішло вельмі добра: прыехала машына з салдатамі, а спісы Шульца забіў дома. Тоня ж тут як тут: згадзілася прынесці. Оберштурмбанфюрэр крыху павагаўся, але дазволіў, строга папярэджаўшы: увайсці ў кватэру можна толькі разам з вартавым. Потым ужо, ідучы па вуліцы і ўспамінаючы запіску, яна скеміла раптам, што ў ёй нічога няма пра папярэджанне. Яна нават спынілася ад нечаканасці гэтага адкрыцця.

«Што ж, рызыкнём», — успыхнула шалёная думка. І апякла ўсю. «Можа, у Шульца гэтая карта», — гаварыла сама сабе дзяўчына, ужо свядома вырашыўшы, што нізавошта не адмовіцца ад сваёй задумы.

Ключ лёгка павярнуўся два разы, і яна ўвайшла. Змрочны пакой. Краты на вокнах. Канапа, крэслы...

Вось ён, пісьмовы стол. Асцярожна падышла — паперы. Так і ёсць, спісы. Але гэта потым. Дзе карта, карта?

Раптам Тонін позірк упаў на ключы, што ляжалі ў адной з шуфляд. Запомніўшы, у якім становішчы яны ляжалі, Тоня працягнула руку ў пальчатцы да ключа, выцягнула шуфляду, другую — нічога асаблівага, трэцюю... І заўважыла планшэт. Яе ўсю перасмыкнула ад страху і хвалявання. «Ну, цішэй», — угаварвала сваё сэрца Тоня і, авалодаўшы сабою, расхіпіла рамяні. У адным аддзяленні ляжала тоўстая, у некалькі столак складзеная папера. Аблізаўшы перасохлыя вусны, дзяўчына выняла яе. «Вартавы не прыйдзе, ён на пасту», — падбадзёрыла яна сябе. Калі разгарнула пакет і ўбачыла кружкі, квадрацікі, лічбы — здагалася: перад ёю карта. У вачах замітусіліся такія ж кружкі і квадрацікі.

— Што ж я, божа мой, — апамяталася дзяўчына і паглядзела на гадзіннік. Ёй здавалася, што прайшла вечнасць, а не хвіліны. Што рабіць, як вынесці, што будзе потым?

Няўжо не здолею? Тады ж усё прапала. Колькі працавала дзеля гэтага дня, каб увайсці ў давер. А тое, што было — ваенны шпіталь, пошта на вакзале, цензура ў гебітскамісарыяце, — усё падрыхтоўка вась да гэтага.

Нішто не можа параўнацца з картай фартыфікацыйных збудаванняў Мінска: ні перапраўленыя партызанам медыкаменты, ні пісьмы, ні патроны...

— Што ж рабіць? Мамачка, падкажы, — ледзь не заплакала дзяўчына, падышоўшы да акна, ачэпленнага жалезнымі прутамі.

— Чацвёрты паверх! Хіба выскачыш! — бездапаможна прашаптала яна і пачула стук свайго гадзінніка: цік-так, цік-так. І раптам ён нагадаў той поезд з фашыстамі, бледнага Мікалая ў тамбуры і свой голас:

— Скачы, браток, скачы!...

Тоня апамяталася і прымусіла сябе думаць пра справу. Раптам убачыла каробку, у якой ляжалі дробныя цвічкі. Разэнне прыйшло імгненна. Паспешна схавала на грудзях карту, не чапаючы спісаў і паклаўшы назад планшэт, замкнула шуфляду, яшчэ раз усё агледзела — ці не пакінула чаго не так, як было, — і выйшла ў калідор. Прыслухалася: ціха. Хутка замкнула дзверы і ў замочную шчыліну насыпала цвічкоў. Потым зноў усунула ключ, паспрабавала адмакнуць. Замок не адмыкаўся. Дрыжучы ад хвалявання, Тоня некалькі разоў усім целам налягла на ключ і заспяшалася да вартавога.

Ён стаяў на тым жа месцы, у той жа позе. Тупа глядзеў на прыгожую дзяўчыну, якая ледзь не плачучы скардзілася яму на гэты пракляты ключ, з якім яна цэлыя пяць хвілін б'еца, у той час як пан оберштурмбанфюрэр чакае яе. Нарэшце пан Шульц загадаў зайсці ў пакой разам з ім...

Нарыс

Апошнія словы падзейнічалі. Ён пабег з ёю, доўга поркаўся з ключом. Усё было дарэмна. Пагардліва глянуўшы на вартавога, дзяўчына імкліва выбегла на вуліцу. Па дарозе ў камісарыят забегла да знаёмай глухой бабулі Анастасіі Якубовіч і непрыкметна схавала карту пад матрас.

Яшчэ праз некалькі хвілін яна стаяла перад Шульцам і чыстасардэчна запэўняла, што пан оберштурмбанфюрэр даў ёй не той ключ.

— Русіш бесталаш, — толькі і сказаў той. Зараз жа выклікаў машыну, паехаў сам. Ён вельмі спяшаўся. Нервова тузаў дзверы, глядзеў у шчыліну, — нічога не памагала. Тады загадаў вартавому ўзмаць дзверы. Той размахнуўся прыкладам. Нарэшце яны падаліся, затрашчалі і расчыніліся. Шульц убег — і адразу да стала, схпіў спісы. Перадыхнуў, выцер пот з ілба і выбег з пакоя. Вартавому загадаў стаяць на парозе, нікога не пускаць, страляць без папярэджання. Прапажу карты ён выявіў толькі ўвечары. Вельмі позна...

— А я непрыкметна пайшла з работы, дома папрасіла маму: мамачка, завяжы мне бінтамі гэтую рэч, да лапатак прывяжы мацней. Мне трэба туды пранесці. Мама спачатку заплакала, не хацела пусіца, але потым усё зразумела. Распранайся, кажа, дачушка, трэба спяшацца. Пайшлі з Лідай Дрозд. Да Дзяржынска лёгка было — у мяне ж пропуск спецыяльны, а там нас чакалі сувязныя Гармазінскі і Талстой. Яны цяпер жывуць у вёсках Суднікі і Ляхавічы Дзяржынскага раёна.

...Мы гутарым з педагогам-выхавацелем Мінскага дома глухых дзяцей Антанінай Лявонцьеўнай Баўтрук, цяпер ужо Мізінай, вельмі абаяльнай, ветлівай, сціплай жанчынай. Жанчыны... Колькі ў іх мужнасці, сілы, адвагі. Астаўшыся ў разбураным горадзе, у тыле ворага, яны, рызыкуючы сабою, рабілі геройскія справы, кавалі Радзіме перамогу.

— На адной з застаў па дарозе ў Сцяпанькаўскі лес, — працягвала Антаніна Лявонцьеўна, — ледзь не папаліся. Падышлі немцы да саней, а мы напачатове: калі што — бізуном па конях, і хай будзе што будзе. Але купілі фашыстаў беларускімі яйкамі ды салам. Прапусцілі.

А ў Мінску ў гэты час надрываліся сірэны, грэмелі выстралы. Шалёны тупат каваных ботаў не сціхаў да святання.

Ю. САПАЖКОУ,
Н. МІХІНАУ

НАДРЫВАЛІСЯ СІРЭНЫ...

— А я люблю, калі многа снегу!

Фота Ул. Вяхоткі.

Пяць гадоў назад чацвёрты Мінскі будаўнічы трэст адчыняў дзіцячы сад. Адчыняў, не маючы... сада. Дакладней, былі дзеці, а будынка не было.

І тады некаму прыйшла раптам у галаву думка: пачакайце, а што, калі размясціць дзяцей у хваёвым Зялёным, у апустэлых на восень карпусах піянерскага лагера (заўважым, што карпусы гэтыя капітальныя, «зімовыя»...)

Паехалі, яшчэ раз паглядзелі ўсё на месцы: як быццам лепш і не трэба. Парайліся з бацькамі:

— Як вы, мамы з татамі, мяркуеце? Падабаецца ідэя?

Цудоўнай здалася ідэя і самім бацькам. Але як было вось так, раптам, адправіць на цэлы тыдзень з дому трохгадовую Ірачку або Сашу? Пакінуць без мамай пашчоты?

Мама паспрабавалі «бунтавацца»:

— Будуйце, начальства, сад у горадзе. Таты былі больш разважлівыя:

— Зялёнае не за гарамі — можна і пад'ехаць. Затое цэлы тыдзень Ірачка і Саша будуць у лесе дыхаць свежай хвой...

Каб не пазбаўляць бацькоў радасці стрэч з дзецьмі, трэстаўская адміністрацыя вырашыла назначыць сераду бацькоўскім днём:

— У сераду прыязджайце, таты і мамы, у госці да дзетак (трэст дае аўтобус!), пры-

Цудоўнае надвор'е!

Зялёнае

ЗЯЛЁНАЕ

возьме ім сваю пяшчоту, а разам з ёю і чыстыя кашулькі і штонікі...

Ну, а самі дзеткі?

Лес зачараваў іх з першага ж дня. Толькі наладзіліся пасля сьнядання пайсці прагуляцца, як на хвой, пад саменькімі вокнамі, мільганула рыжым полымейкам вавёрка. Што тут рабілася!.. Колькі піску і смеху, колькі радасці...

...А на ўскрайку лесу, каля самых, самых ног (можна чаравікі памачыць), гайдалася мора. Вялікае, вялікае, як цэлае неба! А пад старой ялінай назбіралі шышак. А пад маладзенькай ялінкай знайшлі баравіка. Тоўстага, на адной назе, у рудым каплюшы!

Ці плакалі дзеці, адны, без мамаў, у лесе? Ці сумавалі?.. Каб не крыўдзіць нікога, скажам: у дзяцей не было часу на слёзы... Наадварот, іх абступіла столькі захапленняў!

Так, прыкладна, пачынаў сваё лясное жыццё дзіцячы сад у маляўнічым Зялёным. У суботу вечарам дзяжурныя выхавальнікі на трэстаўскім аўтобусе везлі дзяцей дадому, у Мінск. У панядзелак раніцай страчалі іх з гэтым жа аўтобусам і ехалі назад на цэлы тыдзень у свой зялёны сад. (Цяпер, калі будаўнікі перайшлі на два выхадныя, на два дні дадому едуць і дзеці.)

...Праз год мамы-будаўніцы запатрабавалі адчыніць у Зялёным і ясельную групу. Аказалася, што і ясельнікам да спадабы прыйшлося суседства вавёрак, баравікоў і смалістых шышак.

Дзяцей чатыры разы кормяць, днём дзеці спяць. Іх даглядаюць, іх вучаць і выхоўваюць. (Для гэтага тут працуюць 45 дарослых. Сярод іх толькі выхавателек 8 чалавек — у старэйшых групах, а з ясельнікамі займаюцца 6 медсясцёр.)

«Першаадкрывальнікі» дзіцячага сада ў Зялёным восенню пайшлі ў першы клас. Іх месца заняла падрыхтоўчая група — гэта надзейная ступенька, з якой ступіць дзіцяці на школьны парог ужо зусім не боязна.

...Няма на свеце нічога больш прыемнага сэрцу, чым дзеці, іх твары, іх даверлівыя вачаняты. Зайдзіце вы ў сад, асабліва, калі там ідзе падрыхтоўка да свята.

— Я — кот! — у захапленні паведамляе вам Саша.

— А я — сняжынка!

— І я!..

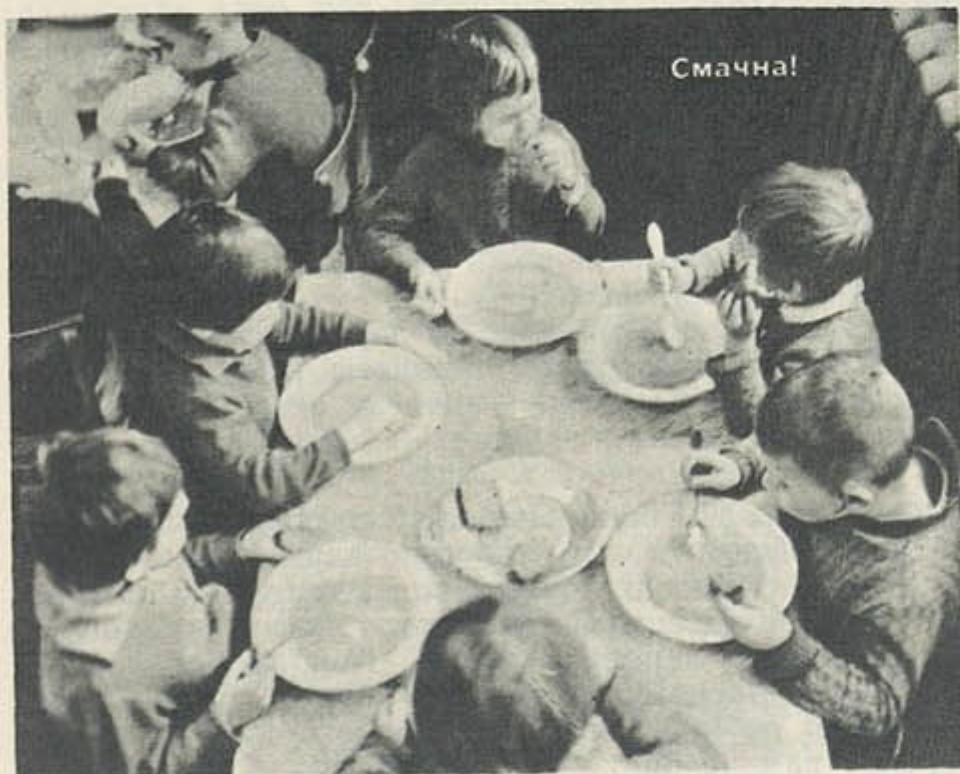
Бягуць навыперадкі Наташа, Іра і Волечка.

— А я — калабок...

Ах, якія ж вы ўсе апетытныя тут, ружовыя лясныя калабкі!

Няхай заўсёды шэпчуць вам казкі белыя пушыстыя хвой.

Е. НАТАЛІНА

— Ух, які мароз!..

«Избушка там на курьих ножках
Стоит без окон, без дверей».

Здароў, пушысты мяккі снег!

Надзея

Яўгеній КУТУЗАЎ

Апавяданне

Жанчына ў варсістым старым паліто з брошчай на каўняры ўвайшла ў вагон электрычкі і села ля акна. На выгляд ёй гадоў сорок пяць. Яшчэ свежы твар захаваў сляды не вельмі далёкай маладосці, але ля вачэй ужо з'явіліся маршчынкі. Яна здаецца стомленай, як чалавек, што падоўгу недасыпае. Зрэшты, нерухома; жанчына абaperлася на аконны выступ і ці то пільна разглядае штосьці, ці то ўспамінае...

«Чацвёртыя суткі мы ў дарозе. Я не магу прывычацца да думкі, мне ніяк не верыцца, што ты мая. Мая!.. Станцыі і раз'езды забіты вайсковымі эшалонамі, быц-

цам мужчыны ўсяго свету едуць на фронт. Няўжо ёсць на свеце сіла, якая можа адолець столькі мужчын?.. Не, такой сілы не можа быць! Нас жа ўдвая больш, чым здаецца. Я — гэта не толькі я, гэта яшчэ і ты і іншыя жанчыны, якія праводзяць нас і вераць у наша вяртанне...»

Побач сеў мужчына. Ён цяжка перавёў дыханне, зняў акулеры і працёр шкельцы хустачкай.

— Ледзь-ледзь паспеў. — Па яго твары каціўся пот. — Вось ужо гэтыя трамваі, пакуль дачакаешся... Даруйце, а тут не занята?

Жанчына з брошчай адмоўна паківала галавой.

— Звычайна займаюць. Для мужа або...

— Тут свабодна, — сказала жанчына.

Мужчына павесіў партфель на бліскучы нікеляваны кручок, расшпіліў паліто. Да іх падышла жанчына гадоў шасцідзесяці. Яркая жоўтая хустка маладзіла яе.

— Будзьце ласкавы, — папрасіла яна мужчыну, — пакладзіце на багажнік маю сумку.

Ён прыўстаў, цяжка дыхаючы, але жанчына з брошчай апярэдзіла яго, беражліва паставіўшы сумку на сятчатую паліцу. З унутранай кішэні яе паліто вытыркнуўся ражок газеты.

— Прабачце, — сумеўся мужчына. — Дайце глянуць газетку. Забыўся купіць...

— Яна старая... — неяк спалохана адказала жанчына з брошчай.

— Не бядя, — сказаў мужчына. — Іншы раз і ў старой газеце можна прачытаць шмат цікавага.

Вагон плаўна каціўся, набіраючы хуткасць. Слупы, доўгі буры частакол з мокрымі плямамі, склады і дамы, нібы нагрувашчаныя адзін на адзін, плылі за акном усё хутчэй, хутчэй, і жанчына з брошчай адчувала, як сэрца яе таксама паскарае свой рытм...

«Дзякуй, што прыслала сваю фотакартку. Я паказваў яе таварышам, і ўсе, захапляючыся, гаварылі, што ў мяне вельмі прыгожая жонка. Толькі мне цяжка ўявіць цябе жонкай і наогул жанчынай. Мне заўсёды здавалася, што жанчына — гэта гадоў сорок пяць, з маршчынкамі вакол вачэй, а ты ў мяне зусім маладая. А калі я стаў дарослым?.. Па-мойму, тады, калі мне ўручылі вінтоўку, каб я мог абараняць цябе, усіх вас, дзяцей і жанчын...»

Мужчына паклаў газету на калені і адкінуўся назад, на спінку лаўкі.

— Так, — сказаў ён. — Чытаю вось і думаю: які наш рускі салдат!

Жанчына ў хустцы здзіўлена зірнула на яго, а жанчына з брошчай, збялеўшы, прыціснулася да шыбы.

Там, за акном, ляжаў сакавіцкі снег. Дзе-нідзе відны былі аблысеныя цёмныя прагаліны. Усё здавалася спакойным, мірным і па-веснавому ўтульным. Сонца, насустрач якому спяшалася электрычка, сляпіла вочы.

— Чыталі?.. — спытаў мужчына, звяртаючыся да жанчын. — Паслухайце вось... «Цяжка кантужаны, ён быў на краі смерці. Урачы зрабілі ўсё, каб выратаваць яго жыццё, і жыццё было выратавана, але, на жаль, ён пазбавіўся памяці. Ужо дваццаць тры гады ён знаходзіцца ў ваенным шпіталі. Нядаўна з'явілася надзея: ён успомніў сваё імя — Анатоль...»

— Чытала, як жа! — перабіла жанчына ў хустцы. — У нас на дварэ столькі размоў было пра гэта. Чаму ж не надрукавалі партрэт? Знявечаны, напэўна, увесць...

Жанчына з брошчай уздрыганула.

— Так, вельмі цікавы выпадак, — сказаў мужчына і склаў газету. — Мы пачалі адвыкаць ад вайны, забываць яе жахі, а вось гэтая маленькая записка напамінае нам і, я сказаў бы, перасцерагае...

У вагон увайшоў кантралёр. Ён доўга разглядаў білет у жанчыны з брошчай, увесць паколаты кампосцерамі.

— Вы што ж, — спытаў ён, — здалёку едзеце?

— Здалёку.

«Без цябе сумна. Толькі. Дом стаў пусты і гулкі, нібы ў ім не жылі гадоў сто. А ты памятаеш, як мы чакалі ўзыходу сонца?.. Яно не ўзыходзіла, і ты бурчэў, што мы дарэмна мержнем на ветры. Але гэта было так здорава, што мне нават не хацелася спаць. Табе вельмі цяжка, так? Ты думай часцей пра мяне, і будзе лягчэй. Вось калі мне зусім робіцца цяжка, я думаю пра цябе, думаю пра тое, што вам на фронце ў тысячу разоў цяжэй, чым

нам у тыле. І ў мяне як быццам прыбаўляецца сіл, праўда. Я працую на фанерным камбінаце, грузчыцай...»

— Ён і сваіх бы цяпер не пазнаў, — уздыхнуўшы, сказала жанчына ў хустцы. — Ды і як пазнаеш, божа мой, калі ўсю памяць, як ёсць усю, адбіла?..

— Вядомы выпадак! — запярэчыў мужчына, — калі чалавек, які забыў пра мінулае з прычыны хваробы, аднаўляе страчаныя ўспаміны. Для гэтага бывае дастаткова перажыць моцнае нервовае ўзрушэнне. Напрыклад, нечакана ўбачыць блізкага чалавека...

Жанчына з брошчай рэзка павярнулася, яна чакала чагосьці, нейкіх новых слоў.

— Аднак, — працягваў мужчына, — станоўчы эффект наступае далёка не заўсёды. — Ён паглядзіў газету, і папера суха зашамцела.

Жанчына з брошчай слухала не дыхаючы. На правай скроні, асветленай сонцам, пульсавала блакітная жылка. Рукі нервова церабілі варскі паліто.

— Але самае горшае, калі памяць вяртаецца, а мінулае назаўсёды страчана. Так. Наступае рэцыдыў, і хвароба ўжо невылечная...

— Вы... урач? — ціха спытала жанчына з брошчай.

— Часткова, — адказаў мужчына. — Я працую загадчыкам гаспадаркі ў бальніцы.

— А як вы думаеце... У яго адновіцца памяць? — Яна рвала варскі ўсё хутчэй.

— Цяжка сказаць... Але мяркуючы па замётцы, яго справы не безнадзейныя, не! — Ён узяў галаву і паслабіў вузел галштук. — Важна што? Важна ведаць, назваў ён сябе Анатолем або Толем.

— Але ж гэта ўсё роўна! — сказала жанчына ў хустцы.

— Не зусім! — Мужчына паківаў галавой. — Анатоль — поўнае імя, нібы афіцыйнае, у той час як памяншальнае Толя нагадвае нам пра нешта інтымнае, пра сям'ю, пра блізкіх людзей... Калі ён назваў сябе Толем, тады, магчыма, дастаткова яму ўбачыць добра знаёмага чалавека, каб памяць...

— Вось калі б знайшлася яго жонка! — сказала жанчына ў хустцы.

— Па-першае, ён мог быць і халасцяком, па-другое, наўрад ці ён патрэбен жонцы. Напэўна яна забыла пра яго даўно. Дваццаць тры гады...

«Ведаеш, якая цяпер гадзіна? — чатыры, як і тады. Ты стаяла, трымаючыся за загарадзь, і глядзела мне ў вочы. Я сказаў, што іду на фронт. Ты спытала: «А як жа я, Толь?..» Але я і сам не ведаў, як жа будзеш ты. Адкуль мне было ведаць? «Я разумею, інакш нельга, правільна? — сказала ты. — Вядома, усе мужчыны павінны быць на фронце, а мы тут як-небудзь управімся...» Потым ты прасунула руку паміж рээк і адчыніла веснічкі. Сонца было ўжо высока, і ты стаяла нейкая незямная, цудоўная і казачная, як Аэлита. Памятаеш, ты пакрыўдзілася, калі я цябе першы раз назваў Аэлітай? Ты яшчэ сказала тады, што Аэлита, магчыма, была непрыгожая. Пасля вайны я прыеду да цябе, і мы зноў будзем сустракаць сонца кожную раніцу, добра?..»

— А вось быў выпадак, — сказала жанчына ў хустцы. — Атрымала адна мая сяброўка пахавальную, паплакала-плакала і выйшла зноў замуж. Дачку ад другога мужа нарадзіла, а першы вазмі ды вярніся. Без нагі... І што б вы думалі? Пакінула яна другога. Да першага, да бязногага пайшла...

— Што ж, і ў наш час, як прыемнае выключэнне, магчыма сапраўднае каханне, — сказаў мужчына.

— Чаму ж выключэнне?! Усё праз вас, праз мужчын! Іншага жанатага дурня пакліча якая вярціхвостка пальцам — і пабег, стары, дзяцей кінюў! Цыфу на вас!

— Прашу прабачэння, але тут вы не маеце рацыі. Так. — У голасе мужчыны з'явіліся пераможна-звонкія ноткі. — Сапраўднае каханне нельга не ацаніць. Сапраўднае каханне, калі хочаце, падзвіжніцтва, падзвіг!

— Во-во, вам каб толькі падзвіг! А калі каторая ціха, проста па-бабску, без усякіх там хітрыкаў і падзвігаў кахае, вы ў грош такую жанчыну не ставіце. А можа, у гэтым вось каханні сапраўднага падзвігу больш?..

— Усё магчыма, — як бы робячы ўступку, сказаў мужчына. — Аднак вы не горш за мяне ведаеце, колькі жонак пасля ад'езду мужоў на фронт парувалі свой абавязак...

— Гэта вы ўбачылі, як жа! — Жанчына ў хустцы раз-

вяла рукамі. — А што большасць чакалі сваіх мужоў, дзяцей гадавалі, дзень і ноч працавалі і ўдовамі горкімі асталіся, вы не бачыце!..

— Ах, кінце вы! — сказала жанчына з брошчай. Яна працягнула руку і ўзяла ў мужчыны газету. — Ёсць рэчы... Хіба ў гэтым справа?..

Адварнуўшыся да акна, яна заплюшчыла вочы.

«Любы мой Толь, я зусім перастала атрымліваць ад цябе пісьмы. У чым справа?.. Ты не пішаш, таму што нельга? Я разумею, ваенным часам нельга пісаць. А я пішу табе і складаю пісьмы ў каробку з-пад духоў, якія ты мне падараваў. Калі вернешся, зможаш усё прачытаць. Я нічога не магу зрабіць з сабою. Усё чакаю і чакаю цябе, хоць мінула шмат гадоў, даўно скончылася вайна, і ўсе, хто жывы, вярнуліся. Чаму ў мяне няма твайго дзіцяці? Мне цяжэй, чым тым жанчынам, у якіх ёсць дзеці. Божа, як усё недарэчна ў жыцці! Усё роўна — чуеш? — усё роўна веру, што ты жывы, што ты вернешся!.. Чалавек створан для шчасця, а шчасце трэба ўмець чакаць».

Мужчына павярнуўся да жанчыны з брошчай. Ён хацеў штосьці сказаць ёй, запярэчыць, але яна сядзела з заплюшчанымі вачыма, і ён толькі з дакорам паківаў галавой...

За акном паказаліся дамы дачнага пасёлка. Прамільгнуў светафор. Потым шлагбаум, ля якога выцягнулася чарга машын.

— Ну вось, — сказаў, падымаючыся, мужчына, — прыехалі.

— Здыміце, калі ласка, сумку, — папрасіла жанчына ў хустцы.

— А ваш чамадан? — сказаў мужчына, звяртаючыся да жанчыны з брошчай.

— Ужо?! — Яна ўздрыгнула.

— Так, пад'язджаем. Вы пра нешта так упарта думалі... Ён усміхнуўся. — Такім чынам, ваша падарожжа падыходзіць к канцу?

— Што вы сказалі?.. Ах так, падыходзіць... — Яна зашпіліла паліто і паправіла капялюш.

Поезд мякка спыніўся. Жанчына з брошчай выйшла з вагона апошняя. Яна пастаяла на пероне, потым, заўважыўшы міліцыянера, падышла да яго.

— Скажыце, калі ласка, як трапіць у ваенны шпіталь?

— Направа за вуглом прыпынак аўтобуса, — адказаў міліцыянер і казырнуў.

«Як даўно я не пісала табе! А сёння мне споўнілася сорок пяць, і я рашыла напісаць. Няхай няма цябе, няхай ты загінуў, як загінулі многія іншыя, але засталася маё каханне, і адабраць яго ў мяне ніхто і ніколі не здолее...»

На аўтобусным прыпынку было мала народу, чалавек сем ці восем. Толькі жанчыны. Кожнай з іх было гадоў па сорок пяць, і ва ўсіх на тварах, вакол вачэй, прымасціліся маршчыні. Усе яны здаваліся стомленымі, як пасля далёкай і цяжкай дарогі. Яны нецярпліва пазіралі ў канец вуліцы, адкуль павінен быў прыйсці аўтобус, і крышку раўніва адна на адну...

Жанчына з брошчай стала ў чаргу, прыхіліўшыся спіной да слупа.

Над галоўкамі чакаючых вецер гойдаў дошчачку з надпісам: «Вакзал — ваенны шпіталь». Пад нагамі ў расшэсціх люк з гучным бульканнем збягала веснавая вада. А з чорнага рэпрадуктара лілася песня «Хотят ли русские войны...».

СЯБРОЎКІ

Знешне яны розныя. Валянціна Міркоўская вышэйшая ростам, русая, блакітнавокая. А Зіна Шаблюўская — крыху меншая, цёмнавалосая, а блакіт вачэй згусцеў, перайшоў у шэры колер. І ўсё ж у іх ёсць адно агульнае: ветлівасць, добразычлівасць.

Калісьці яны разам хадзілі ў школу, а потым амаль у адзін і той жа час выйшлі замуж. У Валі расце дачка Света, а ў Зіны — сын Сярожа. Калі скласці ўзрост дзяцей, то ён складзе ўзрост першакласніка. Але ім далёка яшчэ да школы. Таму ў вольны час абедзве мамы забавляюцца са сваімі дзецьмі.

Гэта важна ведаць, бо, як сцвярджаюць Валянціна і Зіна, дзеці іх робяць больш чуйнымі і ўважлівымі, больш добрымі. А гэта неабходна ў іхняй рабоце. Хаця, можа, яны і перабольшваюць...

Валі і Зіна працуюць у Кучынскім магазіне. Прасторны, светлы, ён сваімі вялізнымі вітрынамі глядзіць на шасэ, што бяжыць са Слуцка на Бабруйск. Часта спыняюцца аўтобусы і машыны, заходзяць наведвальнікі. Шмат людзей ідуць з навакольных вёсак: Новага і Старога Гудкова, Каліты, Астунішча, Падлошыц. Толькі паспявай паварачвацца!

Дагэтуль яны працавалі паасобку, у маленькіх, нявідных магазінчыках. Месячная выручка складала тры-чатыры тысячы рублёў. Паўтара года назад уступіў у строй гэты, іхні, магазін.

Выклікаў іх старшыня Амгоўскага сельпо Радзіён Мікалаевіч Дзякаў і кажа:

— Думаем, дзяўчаты, вас у Кучын паслаць. Справіцеся?

— А як жа! — у адзін голас усклікнулі яны і засаромеліся сваёй паспешнай смеласці, сваёй радасці.

— Веру, — усміхнуўся Радзіён Мікалаевіч. — Толькі цяжка будзе. Вунь які прыгажун-магазін атрымліваецца... План таваразвароту патроіцца, пачацвярыцца. Не перадумаеце?

— Не!

Валянціна стала загадчыцай, а Зіна яе памочніцай. Але такая розніца ў «рангах» мала іх турбавала. Яны зразумелі, што аднолькавая іх адказнасць перад пакупнікамі, перад сваім сумленнем. Адно трывожыла: што зрабіць, каб лепш абслугоўваць пакупнікоў?

Уважліва брыгадную матэрыяльную адказнасць, і магазін стаў працаваць без выхадных, павялічыўся час «адчыненых дзвярэй». Валянціна змагла некалькі разоў на тыдзень наведвацца

у Слуцк на базы, адбіраць патрэбныя тавары.

Не забыліся на маладых работнікаў і ў сельпо. Таваразнаўца Раіса Шклярэўская часта бывала ў Кучыне. Памагла ўкараніць прагрэсіўныя формы гандлю: адкрытую выкладку тканін, свабодны доступ да гатоўлага адзення, продаж тавараў па ўзорах.

Апошняе вельмі важна. Бо часта яшчэ бывае так: зойдзе пакупнік, акіне позіркамі паліцы, вітрыны — і, не звярнуўшы нават да прадаўца, пойдзе ні з чым: не знайшоў патрэбнай рэчы. А яна ёсць у складзе.

Як вы здагадаецеся, наконт парадку, чысціні гаварыць не трэба: ён адразу кідаецца ў вочы разам з мноствам усялякіх прамысловых і прадуктовых тавараў. Выкладка іх, дарэчы, ніколі не адрозніваецца ад той, якую мы прывыклі бачыць у лепшых гарадскіх магазінах.

У Кучынскім магазіне заўсёды ёсць малочныя і каўбасныя прадукты, крупы, макаронныя і кандытарскія вырабы чатырох — пяці назваў і г. д. Праўда, іншы раз бывае тугавата з прамысловымі таварамі. Прыйшоў чалавек, а той ці іншай рэчы няма. Але ж існуе спецыяльны сшытак заказаў.

Аднойчы рабочы дзяржплемстанцыі Уладзімір Цішчук пытаў радыёлу.

— Прадалі апошняю ўчора, — сказала Валянціна Міркоўская. — Толькі не засмучайцеся. Просьбу вашу выканаем.

Заказ рабочага запісалі, а праз некалькі дзён ён атрымаў тое, што хацеў.

Часам грувасткія рэчы ў магазін не завозяць знарок, бо няма дзе трымаць. Валянціна і Зіна ўзялі на ўзбраенне такую форму гандлю, як продаж тавараў па заказах. І зноў жа тут прыходзіць на дапамогу спецыяльны сшытак. Напрыклад, рабочы Амгоўскага лясніцтва Мікалай Пархімовіч ад душы дзякаваў прадаўцам, калі яму дадому завезлі шафу з люстэркам.

Так і мінае дзень за днём у пошуках і працы, у радасцях ад выкананага абавязку. Зараз кожны месяц у Кучыне прадаецца на трынаццаць тысяч рублёў усялякіх тавараў. Аднак, гэта не ўсё. Наперадзе — новыя поспехі.

Калі гутарка зайшла аб паказчыках, то нельга ўмаўчаць і пра нарыхтоўчую дзейнасць. Гадавыя планы па нарыхтоўцы заўсёды перавыконваюцца.

Валі і Зіна знайшлі сваё прызвание. Калі ў сельпо называюць лепшых, то імёны сябровак ставяць у першым радзе.

А. МАРЫНІН

Слуцкі раён.

— ТРЭБА параіцца з Ганнай Васільеўнай...

— А што думае наконт гэтага Вязоўская?

І ў парткоме, і ў мясцкоме паравознага дэпо імя К. С. Заслонава даволі часта пачуеш такія размовы.

Хто ж яна, Ганна Васільеўна Вязоўская? Інжынер? Начальнік цэха? Майстар?

Не шукайце яе імя ў спісе штатных дэпоўскіх работнікаў. У Ганны Васільеўны няштатная, але вельмі класная пасажырская — яна ўзначальвае жансавет гэтага праслаўленага прадпрыемства. Узначальвае не месяц, не год — ажно два дзесяцігоддзі. Нездарма называюць яе гаспадыняй дэпо.

... Разам з сакратаром

ных, дзелавітых людзей, і грамадская работа для іх становіцца другой прафесіяй. Яе нязменная памочніца ў рабоце з дзетварой — «бабуля Люся», камуністка з 40-гадовым стажам, персанальная пенсіянерка Людвіга Адольфаўна Сядзінкіна. У гады грамадзянскай вайны «бабуля Люся» працавала ў франтавых шпіталях, і ў юбілейным годзе Савецкай улады ёй уручылі ордэн Чырвонай Зоркі. З якой цікавасцю слухаюць дзеці яе расказы пра тыя незабыўныя дні! Цяпер Людвіга Адольфаўна апыкуе лепшы на вузле дзіцячы пакой у домкіраўніцтве па вуліцы Заслонава.

У дзіцячы сектар жансавета ўваходзяць, апрача Люд-

ГАСПАДЫНЯ ДЭПО

парткома Міхаілам Рыгора-вічам Барэнбаумам мы ідзем па дэпоўскіх цэхах. Тут маюць справу з дэталімі і вузламі, прамочанымі маслам. І тым не менш сустракаеш не толькі ўзорную чысціню і парадак, але, калі хочаце, хатнюю ўтульнасць — фіранкі на вокнах, на падаконніках вазоны, акуратна прыбраны інструментальныя шафкі.

— Многае тут зрабілі працавітыя рукі нашых актывістаў, — зазначае парторг.

Дарэчы, Міхаіл Рыгора-віч некалі працаваў майстрам гаспадарчага цэха дэпо. Якраз на той час цэх перасяляўся ў новае памяшканне. Калі пачаліся зборы, успамінае ён, хацелі запрасіць брыгаду жансавета: няхай і парадуюцца і памогуць. Але запрашаць не спатрэбілася. Ганна Васільеўна дазналася сама. Прыйшла разам з жонкай машыніста Эсфір Майсееўнай Паляковай і іншымі актывістамі. Закасаўшы рукавы, узяліся праціраць шыбы, мыць шафы, наводзіць парадак.

І камісійны агляд паравозаў, і рэйды па правярцы культуры вытворчасці, і многае іншае не абыходзіцца без жанчын-актывістаў. Разам з Ганнай Васільеўнай працуюць ветэраны-пенсіянеркі Анастасія Міхаілаўна Шмак і Вера Захараўна Куцко, ад іхняга пільнага вока не схаваецца нават нязначнае ўпущэнне. Ледзь што не так — занатоўваюць у свой сшытак.

У Ганны Васільеўны Вязоўскай ёсць выдатная ўласцівасць — яна перадае сваю захопленасць навакольным, згуртоўвае вакол сябе дзей-

вігі Адольфаўны, Ганна Цітаўна Пшонка і Марыя Канстанцінаўна Талкачова. Заўсёды ў іх шмат спраў і планаў. То арганізуецца працоўны лагер, дзе разам з вучнямі аршанскай сярэдняй школы імя Заслонава адпачываюць юныя заслонаўцы Масквы, Ленінграда, Невеля. То абследаюцца школьныя буфеты, дзіцячыя сады. А то адбываецца сур'ёзная размова з бацькамі, якія паказваюць дрэнны прыклад дзецям, не цікавяцца іх вучобай.

... Трыццаць пяць гадоў — такі стаж грамадскай работы камуніста Ганны Васільеўны Вязоўскай. У трыццаці гадах прысутнічала яна на прыёме жонкаў камандзіраў транспарту ў Міністэрстве шляхоў зносін, у яе і цяпер беражліва захоўваецца даваеннае пасведчанне старшыні жансавета Віцебскага паравознага дэпо.

Пасля вайны Вязоўскія некалькі гадоў жылі ў вёсцы, у пасёлку былой Старынкаўскай МТС. І там стварыла жаночы савет Ганна Васільеўна. І па сённяшні дзень пошта прыносіць адтуль пісьмы — ад механізатараў, настаўнікаў.

... Станцыя Орша, вул. Молакава, 12, кв. 11. Гэты адрас вядомы многім у чыгуначным пасёлку. Тут жывуць машыніст-ветэран, цяпер пенсіянер Георгій Сямёнавіч Вязоўскі і яго жонка, нястомны грамадскі работнік Ганна Васільеўна Вязоўская. У іх шмат сяброў, бо яны робяць людзям дабро, жывуць іх радасцямі, трывогамі, клопатамі.

Е. ПАЙКІН

Ядвіга БЯГАНСКАЯ

ДЗЕ НАЧАВАЛІ РУКАВІЧКІ

Уначы выпаў снег. Ён заслаў зямлю і дахі дамоў бялюткім чыстым абрусам, надзеў на слупкі паркана высокія пушыстыя шапкі, засыпаў кусты і кветнікі.

Глянула Ірынка ў акно і не пазнала свайго двара, такі ён святочны, такі прыгожы.

А вось і сябры яе — Юра, Надзейка, Віця. Бегаюць, смяюцца, снежкамі кідаюцца. Убачылі яны, што Ірынка праз акно глядзіць, падбеглі і клічуць: — Ірынка, хадзі, будзем снежную бабу ляпіць.

І Шарык кліча сваю гаспадыню. Ён глядзіць на яе і весела, звонка брэша. І снегу, відаць, паспеў пакаштаваць, бо ўся пыса яго белая.

— Іду! — крычыць праз акно Ірынка і бяжыць апрацаца.

Многа насыпала снегу за ноч. Добрую вялізную бабу можна зляпіць з яго. Скачалі дзеці вялізны снежны шар, паставілі яго сярод двара ды ўзяліся другі рабіць. Зрабілі другі, крыху меншы, і ўсцягнулі яго на той першы.

— Тулава ўжо ёсць, — сказаў Юра. — Будзем галаву рабіць.

Скачалі дзеці са снегу трэці, яшчэ меншы шар і паклалі наверх, на тыя два першыя.

— А цяпер трэба рабіць нашай снежнай бабе вочы, нос і рот, — сказала Надзейка. Пакорпаўся Юра ў адной кішэні, пакорпаўся ў другой і знайшоў дзве новенькія гайкі, якія яму

У лютым гэтага года спаўняецца 60 год вядомым дзіцячым пісьменнікам — Ядвізе Бяганскай і Станіславу Шушкевічу.

„Работніца і сялянка“ і чытачы яе вінішуюць юбіляраў з днём нараджэння і шчыра жадаюць ім добрага здароўя, шчасця і поспеху ў творчай працы.

помніла пра свае рукавічкі і ўсклікнула:

— Вой, а дзе ж мае рукавічкі! Я іх вось тут, каля гэтага слупка паклала, калі бабу пачалі ляпіць.

— Зараз мы пашукаем твае рукавічкі, — сказала Надзейка. — Нікуды яны не дзенуцца.

Доўга шукалі Ірынчыны рукавічкі, ды так і не знайшлі.

— Мае рукавічкі... Іх мне бабуля звязала, калі я ў госці да яе ездзіла... Гэта быў яе апошні падарунак... — глытаючы слёзы, казала Ірынка. — Я так любіла іх, так берагла... Няма ў мяне больш бабулі і рукавічак яе няма...

Ірынка заплакала і пайшла дадому. Шкада было дзецям Ірынку, пасмутнелі яны, прыціхлі. І рады б дапамагчы сяброўцы, рады знайсці яе рука-

вічкі, ды дзе іх шукаць — не ведаюць.

Пад вечар дзеці зноў выбеглі пагуляць. Выйшла на двор і Ірынка. Толькі ёй зусім нявесела. Ходзіць яна па двары, ва ўсе куточки зазірае, рукавічак сваіх шукае.

— І куды яны маглі падзецца! — уздыхае дзяўчынка.

Сцямнела. У вокнах засвяціліся вясёлыя агеньчыкі. Апусцеў і прыціх заснежаны двор. Асталася снежная баба адна. І так ёй зрабілася раптам сумна, так сумна, што з вачэй пакаціліся слёзы.

Усю ноч праплакала снежная баба, і да раніцы ад яе астаўся толькі невялічкі мокры грудочкак снегу, а на ім... чырвоныя Ірынчыны рукавічкі. Відаць, не заўважылі іх дзеці ды закачалі ў адзін з тых шароў, з якіх рабілі сваю снежную бабу.

Прачнулася раніцай Ірынка, глянула праз акно і вачам сваім не паверыла.

— Рукавічкі! Бабульчыны рукавічкі! — узрадавана ўсклікнула яна і кінулася да дзвярэй.

На дварэ свяціла сонейка, і ад учарашняга снегу толькі лужынкi адны асталіся.

Мал. В. Ціхановіча

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Барабан

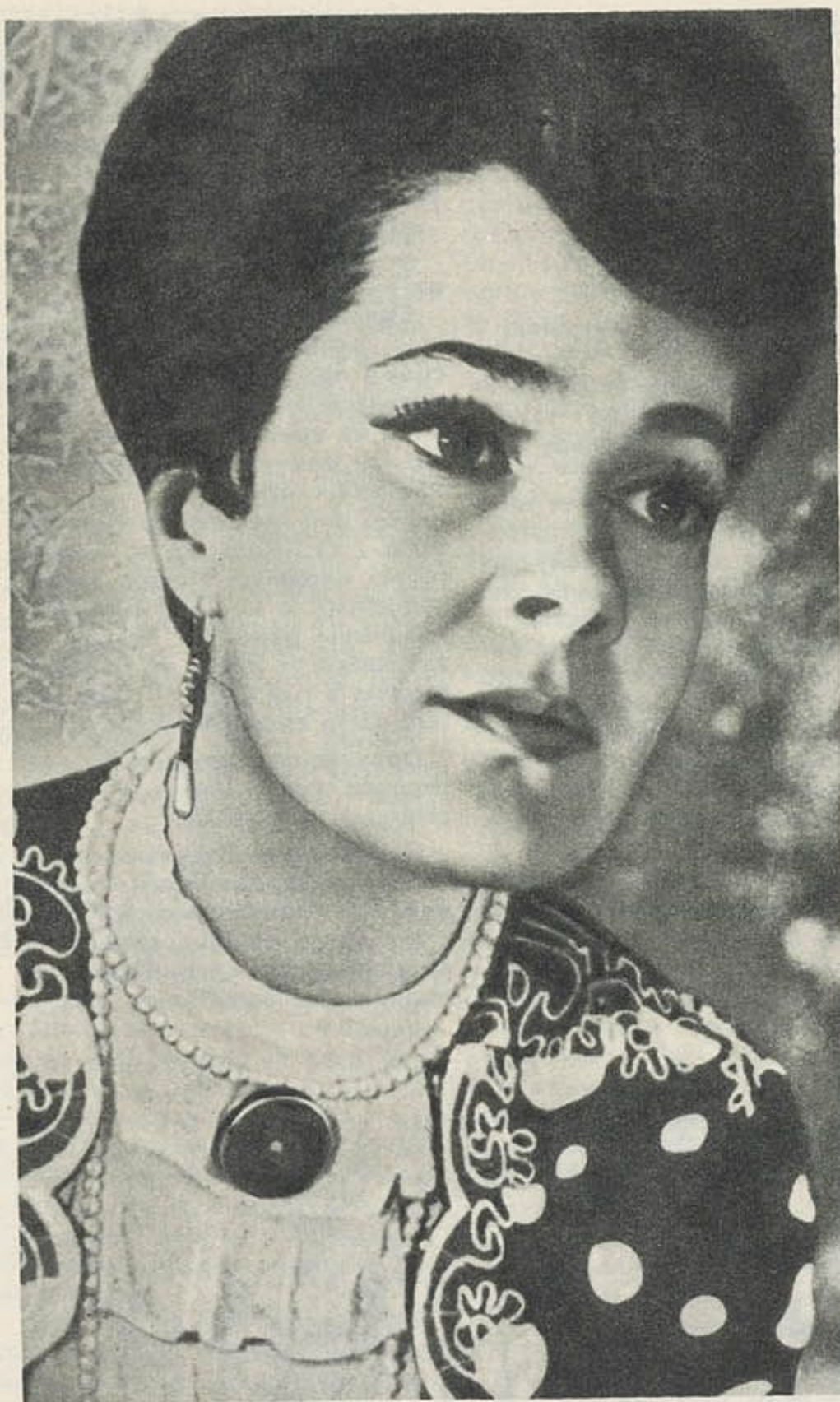
Як усмалім, як ударым —
Падняліся вераб'і,
Хоць іх тут ніхто не біў.
Бім-бом-бан! Бім-бом-бан!
Моцна б'ем у барабан,
Крочам дружна, маршыруем
І з акна мы голас чуем:
— Крыху цішай! Дзеці, ша!

Гэты бубен у вухах
Разрывае перапонкі.
Да чаго ж ён громкі, звонкі...
Мы галовы ўверх паднялі
І раты паразяўлялі.
Дзед аж з шостага паверху
І закашляў і заперхаў.
Хтось смяецца: — Хі-хі-хі!
А казалі ж, дзед глухі!..
— Хто пасмеў у нас хіхікаць!
Змоўклі ўсе, і стала ціха.
— Шагам марш!

Увесь атрад
Смела рушыў цераз сад.
Па дарожцы мы цяпер
Выпраўляемся на сквер.
Бім-бом-бан! Бім-бом-бан!
Вось які наш барабан.

Бім-бом-бан! Бім-бом-бан!
Мы дасталі барабан,
Сталі ў рад, усе па пары,

Эліна Быстрыцкая ў кінафільме «Дачнікі».

ЭЛІНА БЫСТРЫЦКАЯ

Упершыню пра Эліну Быстрыцкую загаварылі пасля фільма «Няскончаная апавесць», хоць гэта была і не першая яе работа ў кіно. Але вядомасць у поўным сэнсе слова прыйшла да яе пазней. Аксіння ў «Ціхім Доне» рэжысёра Сяргея Герасімава стала той роляй, якая прынесла ёй сапраўдны поспех.

На ўступных экзаменах у Кіеўскі дзяржаўны інстытут тэатральнага мастацтва імя Карпенкі-Карага Э. Быстрыцкая чытала ўрывак з «Ціхага Дона». Вядома, тады ёй здавалася амаль неймаверным сыграць Аксінню ў кіно. Аднак мара збылася. Жаданне сыграць гэту ролю было такое вялікае, што актрыса, даведаўшыся пра здымкі фільма «Ціхі Дон», насуперак устаноўленай традыцыі сама прапанавала рэжысёру выпрабаваць яе ў гэтай ролі. Так з'явілася на экране Аксіння — Быстрыцкая.

— І, як ні дзіўна, іменна гэта роля ледзь не прынесла мне няшчасце, — гаворыць актрыса. — Яшчэ студэнткай выбрала я для заліковага эцюда ролю Аксінні. Але маё раскрыццё гэтага вобраза было такое няўдалае, што некаторыя педагогі сур'ёзна раілі мне падумаць: ці за сваю справу я бяруся, жадаючы стаць актрысай? Але я нізавошта не хацела адступаць.

Так, настойлівасць лепш за ўсё вызначае характар Эліны Быстрыцкай. Яе бацька марыў

пра ўрачэбную кар'еру дачкі. Па яго настойніцтве Эліна скончыла медыцынскі тэхнікум. Засталося зрабіць другі крок — паступіць у медыцынскі інстытут. Два гады цягнуліся сумненні, унутраная барацьба, размовы з бацькам. Але хіба можна было ашукаць самую сябе? І Эліна паступіла ў 1949 годзе ў тэатральны інстытут.

А як жа бацька? Ці змірыўся ён з гібеллю сваёй запаветнай мары? «О, так! — усміхаючыся, гаворыць актрыса. — Адбылося гэта пасля заканчэння інстытута, у Вільнюскім тэатры, дзе ён бачыў мяне ў ролі Тані з аднайменнай п'есы Арбузава...»

Ролі, сыграныя Э. Быстрыцкай у кіно, надзіва рознахарактарныя.

Урач Елізавета Максімаўна ў фільме «Няскончаная апавесць» — жанчына, улюбёная ў людзей, у сваю прафесію, надзіва добрая і ў той жа час цвёрдая і валявая.

Данская казачка, смелая і гордая руская жанчына Аксіння ў «Ціхім Доне».

Лёля — баявая камсамолка ў фільме «Дабравольцы», італьянская графіня Пандора Мантэзі ў «Рускім сувеніры», медработнік Лена ў карціне «У мірныя дні», навуковы супрацоўнік Ксеня ў фільме «Усё астэецца людзям»...

Цяпер Эліна Быстрыцкая, народная артыстка РСФСР, іграе на сцэне Маскоўскага Малога тэатра.

Кадр з кінафільма «Горад прачынаецца рана».

У сакавіку вы ўбачыце шырокаяэкранную мастацкую кіна-аповесць «Бабскае царства», створаную рэжысёрам Аляксеем Салтыковым на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Юрыя

Нагібіна. У цэнтры карціны расказ пра жыццё простага рускай жанчыны Надзеі Пятроўны Крычанковай і яе землякоў. Шчаслівы год перад вайной, поўны драматызму падзеі ў час гітлераўскай акупацыі, аднаўленне ў першыя пасляваенныя гады пройдуць перад гледачамі.

Цяжкія пакуты выпалі на долю Надзеі Крычанковай. Гіне на фронце муж, здраднік стараста забівае сына. Але не здаецца руская жанчына. Аднасельцы выбіраюць яе сваім старшынёй. Нялёгка ёй, гаворыць «бабскае царства», вярнуць людзей да радасці мірнай працы.

Складаную, трагічную ролю Надзеі Крычанковай выконвае Рыма Маркава — гэта яе першая роля ў кіно. У фільме зняты актрыса Малога тэатра Святлана Жгун, заслужаная артыстка РСФСР Ніна Сазонава,

Не без цікавасці глядзіца новая мастацкая кінакарціна «Жаваранкі прылятаюць першыя» вытворчасці рыжскай кінастудыі. Аўтары сцэнарыя — Б. Саўмеціс і М. Рудзіціс, рэжысёр-пастаноўшчык — М. Рудзіціс.

Галоўны герой апавядання камсамолец Юст, змагаючыся ў партызанскім атрадзе, быў кантужаны. Апрытомнеўшы, ён даведваецца, што немцы здаюцца. Значыць, перамога! Перамога! У гэтым адным-адзіным слове выказана ўсё, чым б'ецца радасна ўсхваляванае сэрца. Ён і хвіліны не можа сядзець склаўшы рукі. Абавязан камсамольца і байца прымушае яго кінуцца ў новую бойку за жыццё, за шчасце.

У галоўных ролях здымаліся Імант Сірастынь і Лігіта Яунсіна.

Выпускаецца на экраны рэспублікі новая грузінская кінастужка «Горад прачынаецца рана».

— Героі гэтага фільма, — гаворыць аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык Сіно Далідзе, — рабочыя аднаго з тбіліскіх заводаў. Мы хацелі пака-

заць новы тып рабочага чалавека, народжанага Савецкай уладай, гаспадара сваёй вялікай краіны.

Ролі ў фільме выконваюць І. Хвічыя, О. Каберыдзе, М. Цулукідзе і іншыя.

І яшчэ адна новая работа грузінскіх кінематаграфістаў — мастацкая кінааповесць «Парасонік». Гэта паэтычнае апавяданне пра шчасце, пра смешнае і сумнае ў жыцці чалавека. Фільм створан рэжысёрам М. Кабахідзе.

В. ШПОТА

Кадр з...

ЭКРАН

МУЖЧЫНСКІ РАЙ

Уладзімір ОТЧЫК

Мы з Верачкай надумалі пажаніцца. Яна выкладчыца, кандыдат філасофскіх навук, таму не абы-як, а па-навуковаму пераканала мяне ў неадкладнасці вяселля.

— Сем'і — гэта ячэйкі, з якіх складаецца грамадства, — сказала Верачка. — Давай, Петрусёк, умацуем грамадства яшчэ адной ячэйкай.

Мне хочацца спяваць, калі я ўспамінаю гэтыя цудоўныя словы, але зараз не да спеваў — праз тыдзень вяселле, а ў мяне няма яшчэ святочнага касцюма. Справа ў тым, што я высокага росту і ў магазінах нічога не мог знайсці. А ва ўсіх атэлье я чуў адзіны катэгарычны адказ:

— Не раней як праз месяц.

Калі я выходзіў пасля чарговай няўдачы з атэлье № 21 (дарэчы, у папярэдніх дваццаці мяне таксама не парадавалі) і абурэўся, што ў нашым горадзе дагэтуль няма салонаў для маладажонаў, перада мною ўзнікла распісаная ўсімі колерамі вясёлкі рэклама: «Выкройваем, шыем, прасуем за мінімальна кароткі тэрмін! Звяртайцеся ў быткамбінат «Мужчынскі рай» — філіял бытаб'яднання «Маланка»!»

Я канчаткова акрыяў, калі прачытаў радкі, што былі напісаны ніжэй: «Раскрой тканіны — 25 мінут. Пашыўка — 1 суткі. Прасаванне — 10 мінут...» і г. д.

З хуткасцю экспрэса я ўляцеў у светлы вестыбюль быткамбіната. Тут усё было падпарадкавана імкліваму рытму. Я нават разгубіўся, калі адразу ж ля дзвярэй дзяўчына-прыёмшчыца падскочыла да мяне і спытала:

— Які працэс?

— Усе: раскрой, пашыўка, прасаванне, прышыванне гузікаў, — адрапартаваў я.

— Запоўніце, калі ласка, гэты квіток. Я буду праз хвіліну, — працягнула дзяўчына паперку і пайшла насустрач наступнаму заказчыку.

Запоўніўшы квіток, я пачаў падлічваць час, праз які я выйду з «Мужчынскага раю» ў новым касцюме. Атрымалася, што заўтра ўвечары.

Дзяўчына запрасіла мяне ў раскройны пакой, дзе я яшчэ раз упэўніўся ў хуткасці работы бытавікоў. Не праз дваццаць пяць мінут, а праз восемнаццаць я быў вымераны ўдоўж і ўпоперак, а матэрыял мой ператварыўся ў абведзеныя крэйдой кавалкі. Іх адразу ж перадалі ў другі пакой, на дзвярах якога вісела шылда «Цэх пашыву».

— Прыходзьце, калі ласка, на прымерку праз тыдзень, — ветліва запрасіла дзяўчына.

— Прабачце, але ў рэкламе... — пачаў я.

— Рэклама ёсць рэклама, — перабіла дзяўчына, — а ў нас план...

У пакой укаціўся нізенькі круглы чалавек з бліскучай, нібы адглянцаванай, лысай галавой.

— Вы нечым незадаволены? — падкаціўся ён да мяне. — Вы бачылі, як працуе наш закройшчык Ахрэм Крачкун? Па хуткасці раскрою трымае першае месца ў вобласці. Як дырэктар, я ганаруся такімі кадрамі...

— У мяне праз тыдзень вяселле, — пачырванеў я, — касцюм патрэбен...

Дырэктар, ухопіўшы мяне за крысо пінжака, пацягнуў у «Цэх пашыву».

— Бачыце, — пранікнёным голасам сказаў ён, — завал... За нашым Крачком ніхто не ўгоніцца. Не чалавек, а аўтамат: адзін завальвае ўвесь цэх работаю.

— А касцюм? А рэклама? — не вытрымаў я.

— «Мужчынскі рай», шановны, толькі для мужчын. Будзьце ж мужчынамі і вы, — адразу зрабіўшыся афіцыйным, адрэзаў дырэктар, — а на прымерку прыходзьце ў вызначаны тэрмін.

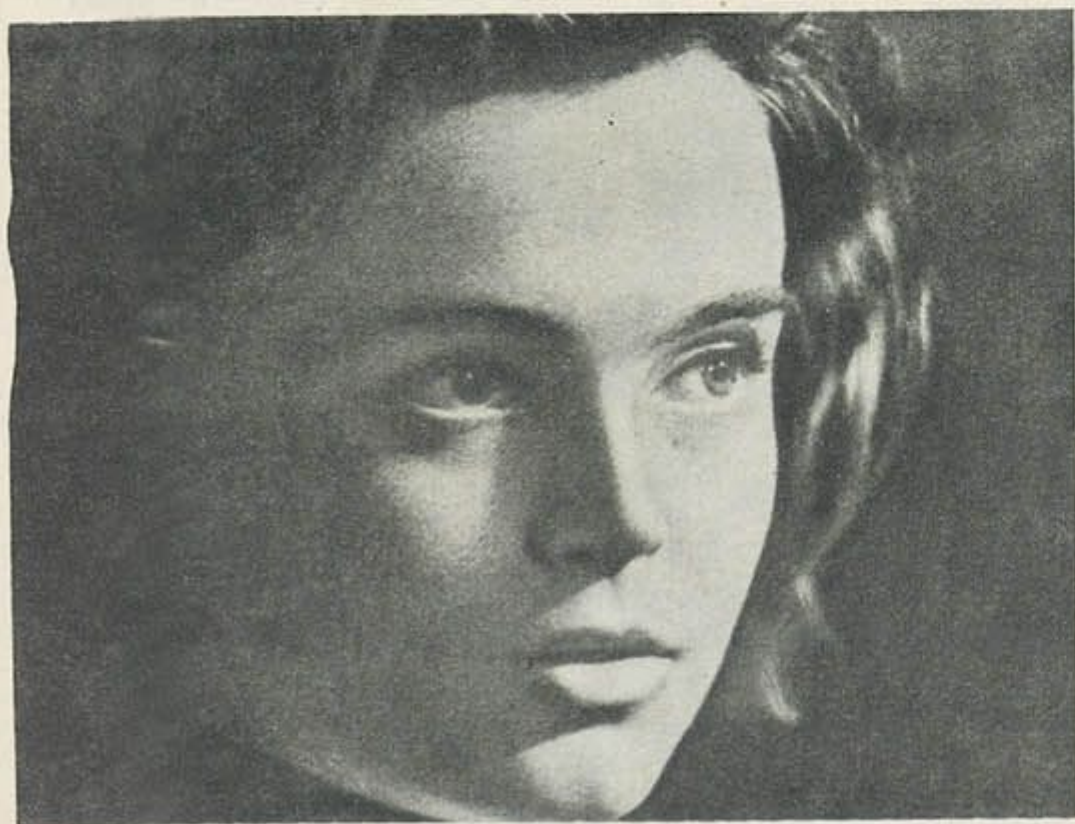
Увечары мы з Верачкай сустрэліся ў кафэ. Яна зазірнула мне ў вочы і трывожна спытала:

— Што здарылася, Петрусёк?

Я мусіў расказаць пра ўсё.

— І варта было з-за гэтага хвалявацца? — хітравата паглядзела яна. — Заўтра ж ідзі ў свой «рай» і забяры тканіну. Памятаеш, ты на мяне крыўдаваў за рэдкія спатканні? Я ж — кандыдат навук — па вечарах вучылася ў школе. Так, у звычайнай школе крою і шыцця. А выкладчыкам у нас быў Ахрэм Мінавіч Крачкун. Я нават запісала яго словы на першых занятках: «Рай для мужчыны можа стварыць толькі жанчына. Для гэтага ёй патрэбна многаму навучыцца...»

...Вяселле я спраўляў у новым касцюме, выдатна пашытым Верачкай. Выдатную адзнаку касцюм атрымаў ад нашага госьця Ахрэма Мінавіча Крачкуна.

Кадр з кінафільма «Жаваранкі прылятаюць першыя».

Кадр з кінафільма «Парасонік».

«РЭЖЫСЁР—МАРЫНА ТРОЇЦКАЯ»

Дзіўная гэта прафесія — радыёрэжысёр. На першы погляд можа здацца, што радыё адбірае ў нас мноства фарбаў і форм, якія даюць тэатр, кіно і тэлебачанне. Сапраўды, мы не бачым акцёра, мы не можам зазірнуць яму ў вочы, разгледзець абстаноўку, у якой ён жыве і дзейнічае. Але затое радыё шчодро дорыць нам іншую радасць: пачуць біццё сэрца чалавека, найцішэйшы шэпт і ўздых, кожную найтанчэйшую інтанацыю, якую мы ніколі не пачулі б, не заўважылі ў тэатры. І герой становіцца нам бліжэй, ён гаворыць, думае, звяртаецца іменна да вас, да мяне, да яго...

Магчыма, самая галоўная «спецыфіка» радыё ў тым, што, адрасуючыся да шматмільённай аўдыторыі, яно накіравана да кожнага з нас асобна. Мноства работнікаў радыё занята гэтай цяжкай і важнай справай, і далёка не апошняя скрыпка ў тым аркестры — радыёрэжысёр.

А цяпер уявіце сабе, што вы за некалькі дзён да Новага года знаходзіцеся ў Мінскім Доме радыё, у студыі, дзе «накладваюць» музыку на тэкст гэтай перадачы, ужо запісаны на плёнку.

— Дайце на хвілінку рэха! — просіць Марына Дзмітраўна.

Слухае. Нездаволена.

— Зразумейце, гэта не звычайны конь, гэта ж — Пегас! Не такое, не такое ржанне, там цэлы табун, мне не трэба табуна!

Шуршаць плёнка, іржуць коні, цокаюць капыты... Новыя плёнка, зноў коні...

— Не, не тое. Гэта ўсё — не смешна, нецікава. Саша, у вас там была такая музыка: трампа-нам, трам... Памятаеце? — Спявае, і нават жэстамі спрабуе напаміць мелодыю.

Саша прыносіць плёнку, слухаем музыку. Здаецца, гэта тое, што трэба, можна ўгаманіцца і запісаць гэтую вясёлую музыку.

— Не, не тое!

Я з трывогай гляджу на гукарэжысёра, апэратара, гукафарміцеля: ці не крыўдзяцца? Не, яны слухаюць уважліва, сканцэнтравана: яны разумеюць Марыну Дзмітраўну лепей, чым хто іншы. А Марына Дзмітраўна бяжыць у суседнюю студыю, дзе рэпэціруе эстрадны аркестр, прыводзіць трамбаніста і разам з гукафарміцелем Сашам тлумачыць яму, што сыграць, каб выйшла «тое, што трэба».

Трамбон жаласна і пранізлі-

ва гудзе, Марына Дзмітраўна і Саша дырыжыруюць.

— Праўда — добра! Гэтыя басавыя ўскліпы трамбона як нельга лепш перадаюць «палёт» Пегаса... Усе ўсміхаюцца — задаволены!

Дзіўны чалавек Марына Дзмітраўна: калі сустракаешся з ёю не на рабоце — спакойная, іранічная, разважлівая. Але варта загаварыць з ёю пра любімае — пра тэатр, пра радыё — адразу захвалюецца, загараецца. І яшчэ пра кнігі не можа гаварыць спакойна — гэта яе захапленне. Любіць іх, збірае, ахвотна дае чытаць і вельмі перажывае, калі «зачытаюць»... Але вы не ведаеце Марыну Дзмітраўну, калі не бачылі яе ў час работы — рэпетыцыі, запісу: тады — вулкан! Тлумачыць, даказвае, спрачаецца. Таму што работа цалкам запаланіла ўсю яе істоту, не пакідаючы месца для іншага! Але для чаго — іншага? Кнігі — хіба гэта не для работы? Музыка, без якой жыццё не жыццё, — і тая «для справы». Людзі, якім трэба часам памагчы, сказаць добрае слова, «падкінуць ідэю» — хіба ўсё гэта «астатняе»?

Яна шчодро дае неацэнныя парады — і, «нягледзячы на асобы», крытыкуе... Праводзіць ціхую «выхаваўчую» размову з маладым акцёрам — і выгаварыць «народнаму» за спазненне на рэпетыцыю.

Вечарамі, дома, Марына Дзмітраўна піша: то гэта новая радыёкампзіцыя паводле вялікага літаратурнага твора, то інсцэніроўка апавядання — часта якога-небудзь малавядомага

аўтара. І тут памагае інтуіцыя: яна беспамылкова знаходзіць тое, што «радыйна», што асабліва добра будзе гучаць па радыё.

Рэпрадуктар данёс да нас распеўную, чыстую і празрыстую, як крынічная вада, песню-малітву: «Пакрый, божа, зямлю травой, мора вадою, рыбу лускою, а чалавека шчасцем». Потым загаманіў рынак з беларускіх местачковых рынак з бажбой і сваркай, з заўзятым гандлем і капеечнымі пакупкамі, з сарамажым сватаннем і нахабным вымаганнем пасагу...

Шматгалосы шум рынкі перакрыў зычны адчайны голас: чалавек прадае ўвесь свой небагаты набытак. І мы, седзячы ля прыёмнікаў, уважліва бачым, як стаіць босы, абарваны чалавек на зямлі, якую трэба купіць, каб яна лічылася «бацькаўшчынай», разумны і добры чалавек, даведзены да роспачы, сярод такіх жа, як ён, голых і бяспраўных, ён — самы бяспраўны.

Гэта — «Бацькаўшчына». Радыёспектакль па п'есе Кузьмы Чорнага. Рэжысёры — народны артыст СССР Леанід Рахленка і Марына Троіцкая. З любоўю да аўтара прачытана п'еса, але — сучасна. Адзін з найскладаных буйных твораў беларускай драматургіі падаравала Беларускае радыё незлічонай арміі слухачоў.

А песню-малітву сляпых на рынку шукала Марына Дзмітраўна доўга, настойліва — і знайшла ў Рыгора Раманавіча Шырмы, у якога гэтых песень сабрала і запісана вельмі

шмат. Кажуць, ён праспяваў ёй гэтую песню проста па тэлефоне... І спявала гэтую песню сама Троіцкая...

Апавяданне «Лютае парасё». Прачытаеш — нічога асаблівага, проста жарт. А паслухайце, як гучыць па радыё — маленькі шэдэўр. Якія забаўныя, непадобныя характары, як дакладна і прыгожа вывераны рытм... І няўцям слухачу, колькі работы затрачана на гэтую мініяцюру, работы выдатных майстроў: народных артыстаў БССР Галіны Макаравой, Здзіслава Стомы, Уладзіміра Дзядзюшкі, заслужанага артыста Сцяпана Хацкевіча — і рэжысёра Марыны Троіцкай. Запэўняю вас, гэта незабыўнае відовішча — убачыць, як Здзіслаў Стома просіць: — Давайце паўторым, мы тут вельмі «націскаем», трэба лягчэй, танчэй. — А Галіна Макарава (яна выконвае ролю сербскай сялянкі) жэстыкулюе, «кладучы» на воз гарбузы: ёй клопату няма, што гэта радыёп'еса. Іграць — дык іграць! А Марына Дзмітраўна толькі ледзь-ледзь памагае, але кожная заўвага — нібы сухое галлё ў агонь.

— Разумеете, што за чалавек? Памятаеце ў Горкага: на пустой вуліцы і пажар свята, на дурным твары і драпіна — упрыгожанне...

І ўсё: а фантазія запрацавала, і вось, проста на вачах, з маленькага апавядання — спектакль «Лютае парасё».

А ў другі раз зусім па-іншаму: падрабязна разбірае твор, доўга, настойліва, паглыблена працуе з акцёрамі, асабліва маладымі.

...А пачынала Марына Дзмітраўна — актрысай у Купалаўскім тэатры. І нават цяпер, калі рыхтуюць у тэатры да пастаноўкі «Ваўкі і авечкі» Астроўскага, успамінаюць, як

Марына Дзмітраўна Троіцкая.

вынаходліва іграла Марына Троіцкая Анфісу... І захоўвае Марына Дзмітраўна фатаграфіі тэй, старой пастаноўкі, і зараз хвалюецца, успамінаючы..

Але амаль два дзесяцігоддзі яна не ў тэатры, а на радыё. Спачатку гукарэжысёрам, запісвала чужыя перадачы. Потым — перадача па апавяданню «Асенняе лісце» Ірыны Клімашэўскай. Яна запамнілася. І з таго дня нарадзіўся «рэжысёр і аўтар інсцэніроўкі — Марына Троіцкая».

А потым... Потым мноства пастановак, дзе яна рэжысёр, а часам і аўтар і рэжысёр.

Раманы, апавесці Кузьмы Чорнага, апавяданні Эдуарда Самуйлёнка, Івана Шамякіна, Алеся Асіпенкі, Івана Навуменкі, Піліпа Пестрака, Уладзіміра Мехавы, Барыса Бур'яна, Міколы Лобана, Сяргея Грахоўскага — спіс далёка не поўны... — і ў гэтым вялікай доля працы Марыны Троіцкай, гэта — «яе аўтары».

А вадэвіль «Збятэжаны Саўка»... Яна адшукала, дапісала і паставіла яго. Сёння гэта любімая п'еса народных тэатраў і мастацкай самадзейнасці.

Аўдыторыя радыё — неабсяжная, але радыёрэжысёр звяртаецца не адразу да ўсіх, а выбірае сабе слухача: сёння гэта — студэнт, малады чалавек, якому трэба адкрыць складанасць душэўнага свету героя, яго сумненні і пошукі. Заўтра — жанчына з далёкага сяла, працаўніца, і так хочацца, каб рэдкая вольная яе хвілінка была напоўнена прыгажосцю мастацтва. Пазней — самыя маленькія, якія толькі пачынаюць спасцігаць свет... І так кожны дзень — да новага слухача. А ў выніку да многіх, вельмі многіх.

І памятаючы пра гэта, ніколі не дае сабе паслабленняў Марына Троіцкая, заўсёды дабіваецца самага дакладнага, самага выразнага, самага яркага выканання...

На сталае — яловая галінка, кашлатая, пахучая, і мудрагеліста закручаны карань... Беражліва схаваны ў шуфлядзе кніжкі беларускіх пісьменнікаў, падараваныя Марыне Дзмітраўне, з добрымі словамі прывітання, падзякі. А пад лямпай новы пухлы рукапіс — інсцэніроўка па раманы Міколы Лобана «Гарадок Устронь». Ужо інсцэніравала і паставіла Марына Троіцкая першую кнігу трылогіі Лобана «На парозе будучыні» — так называўся радыё-спектакль.

Радыёслухачам прадбачыцца новая радасная сустрэча з Шэметаі, героямі трылогіі. «Вяртанне ў маладосць» — так будзе называцца новая работа галоўнага рэжысёра Беларускага радыё Марыны Троіцкай.

Л. БРАНДАБОУСКАЯ

СВЯТЛО ДНЯПРОЎСКИХ ЗОРАК

Вёска называецца Заброддзе. Не ведаю, чаму ў яе такое імя, з якіх часоў яна існуе. Бадай, і старажылы пра гэта не памятаюць. Толькі падабаецца яна мне вельмі. За сваё хараство і маляўнічасць.

Хораша тут, асабліва ўлетку. Душа радуецца, калі любуешся лугамі і палеткамі, блакітна-жоўта-чырвоным дываном палявых кветак. А ў паветры, здаецца, гучыць музыка. Быццам вялізны аркестр настроіў свае струны і грае, грае бясконца.

Яна ўзмацняецца, калі на зямлю апусціцца блакітны вечар, калі над Дняпром, што дзесьці ўдалечыні коціць свае хвалі, запальваюцца на небе зоры, быццам мільёны светлячкоў...

Нарадзілася я тут, у Заброддзі, і ўжо колькі гадоў жыву амаль бязвыезна. Тут праяццела маё дзяцінства, тут пачынаецца сталасць...

Летась я канчала дзесяцігодку. Тысячы дарог клікалі: выбірай любую. Хочаш — ідзі вучыцца. Хочаш — працаваць. Але кім стаць? Хаця б не разгубіцца, не нарабіць памылак.

І добра, калі ў гэты час прыйдзе на дапамогу старэйшы таварыш.

Яны і прыйшлі да нас, выпускнікоў. Гэта былі настаўнікі Васіль Кірылавіч Брыкін, Валянціна Фокаўна Слісава, старшыня калгаса Герой Сацыялістычнай Працы Піліп Міхайлавіч Сяркоў, свінаркі Герой Сацыялістычнай Працы Анастасія Сямёнаўна Гаршова і Кацярына Антонаўна Патапава... Яны былі для нас быццам тыя зоркі, што ярка свецяцца над Дняпром, льюць і льюць сваё святло на зямлю. І многія з нас зразумелі: не трэба шукаць сваё шчасце дзесьці за тысячы верст, калі добра не ведаеш сваёй зямлі, на якой нарадзіўся.

Многія мае аднакласнікі захацелі астацца ў родным калгасе, каб атрымаць спецыяльнасць і тут працаваць. Часта задаюць такое пытанне: чаму ў вас многа моладзі застаецца ў калгасе? Што адказаць? Напэўна, таму, што ў нас добра адносяцца да моладзі. І яшчэ — у нашай школе з даўніх часоў добрая дружба з калгасам.

Пачынаецца ўсё з сумеснай працы на фермах і палетках. На канікулах вучні памагаюць дарослым убраць ураджай, працуюць прычэпчыкамі, памочнікамі даярак.

Тых, хто асабліва добра папрацаваў, калгас прэміруе. Многія нашы школьнікі ездзілі ў Маскву на ВДНГ, у Врэст, у іншыя месцы нашай рэспублікі...

У школе наладжваюцца вечары сустрач са знатнымі людзьмі калгаса, з людзьмі розных спецыяльнасцей. Змалку прывіваецца любоў да сваёй роднай зямлі. Вось чаму многія з нас засталіся тут пасля заканчэння школы. Засталася тут і я.

Безумоўна, пачатак усялякай працы заўсёды нялёгкі. Але мне дапамагае тое, што мая маці была даяркай. І я вучылася ў яе. І даглядаць кароў, і скла-

даць для іх кармавыя рацыёны... У бібліятэцы кніжкі па жывёлагадоўлі брала, да іншых даярак прыглядалася.

Асабліва пасябравала з былой вучанцай нашай школы Лідай Казіміравай. Яна ўжо доўгі час працуе ў калгасе, сакрэтаў сваёй справы шмат ведае. Раней яна надойвала ад каровы не больш 1 500 кілаграмаў малака. У 1967 годзе ў яе ўжо каля 3 тысяч кілаграмаў. А ўсё таму, што жывёлагадоўлі ў калгасе пачалі аддаваць больш увагі. Кармоў цяпер назапашваюць разнастайных і ўволю. Народ на фермы прыходзіць адукаваны, таму і даглядаецца жывёла па навуковых рэкамендацыях.

Гэта адно. А другое — тое, што механізацыя значна аблягчае нашу працу.

Буду вучыцца ў сваіх сябровак, старэйшых таварышаў. Рыхтуюся да паступлення на завочнае аддзяленне акадэміі. Працай, толькі настойлівай працай можна дабіцца чаго-небудзь значнага ў жыцці. Як кажуць, абы толькі было жаданне. А яно ў мяне, як і ў маіх сябровак, ёсць. Вялікае жаданне прынесці карысць свайму калгасу, сваёй роднай вёсцы.

Нямала маіх аднагодкаў пайшлі ў паляводства, працуюць механізатарамі. Гэта вельмі патрэбныя спецыяльнасці. Але на жывёлагадоўчых фермах моладзі малавата. Жывёлагадоўля ў нас адна з важнейшых галін. І каму, як не нам, маладым, працаваць там! Але трэба як мага хутчэй паляпшаць арганізацыю працы. У нас у калгасе некалькі жывёлагадоўчых ферм. Туды, дзе ёсць падвешныя дарогі, даільныя апараты, — ахвотна ідзе моладзь, адукаваная, кемлівая, якая можа авалодаць складанай тэхнікай. Дзве з нашых ферм цалкам камсамольска-маладзёжныя.

У некаторых калгасах на фермах пераходзяць на двухзменныя рабочыя дзень. У нас гэта толькі пачынаецца. Калі станем працаваць у дзве змены, будзе больш часу і для вучобы, і для адпачынку.

Вось такія праблемы сёння стаяць перад тымі, хто павінен паказаць шлях моладзі на фермы.

Шмат нявырашанага пакуль і ў нас. Папрацавала я некалькі месяцаў на ферме, вучылася ў перадавых даярак, цяпер і лягчэй стала, і поспехі ўжо нейкія ёсць. Хочацца, каб яны былі лепшыя. Таму трэба вучыцца. І мы вучымся. І ў Ліды Казіміравай, якая стала цяпер перадавой даяркай, і ў Герояў Працы Анастасіі Сямёнаўны Гаршовай і Кацярыны Антонаўны Патапавай.

Ярка гараць зоркі над Дняпром. Яны льюць на зямлю сваё святло, паказваюць пешаходу дарогу.

І нашы Герой Працы — як тыя зоркі, асвятляюць нам шлях, паказваюць, як трэба жыць і працаваць.

Марыя ПАЛАЗКОВА,
даярка калгаса імя Фрунзе
Шклоўскага раёна.

ЧАМУ ДЗІЦЯ ДРЭННА СПІЦЬ?

Ці варта гаварыць, наколькі важны для дзіцяці сон! Сон — гэта неабходны адпачынак для яго неўзмацнелай нервовай сістэмы, для ўсяго арганізма.

Нярэдка бацькі скардзяцца, што дзіця дрэнна спіць. То яно доўга, з цяжкасцю засынае, то вельмі хутка прачынаецца ў час дзённага сну або неспакойна спіць уначы. Чаму?

Часам дзіця дрэнна спіць таму, што дарослыя не сочаць за рэжымам сну: то пакладуць дзіця рана, то затрымаюцца з купаннем або прыгатаваннем вячэры і кладуць спаць яго значна пазней.

Сёння да вас прыйшлі госці, заўтра па тэлебачанню перадаецца цікавы фільм або проста вы загаварыліся на кухні з суседкай — і ваша дзіця ў гэтыя дні кладзецца спаць пазней. Яно больш капрызіць, яно павольней засынае.

А калі класці дзіця спаць заўсёды ў строга вызначаны час, яно прывыкае да гэтага і ў належную гадзіну само захавае спаць.

Вельмі важна, каб і ўдзень дзіцяці былі адведзены пэўныя гадзіны для сну. Трэба, каб яно не толькі спала ўдзень неабходны для яго ўзросту час, але і каб сон яго быў дастаткова працяглы і глыбокі. Калі дзіця часта прачынаецца, яно не пспявае адпачыць як след.

Дзеці засынаюць па-рознаму: адно толькі пакладзе галаву на падушку — і ўжо спіць, другое засынае павольна, з цяжкасцю. Нельга ў гэтым выпадку падганяць: «Вова, спі зараз жа!» Ваш крык, раздражнены тон яшчэ больш узбударажаць дзіця, і яно так і не здолее заснуць.

Каб дзіця хутчэй заснула, бацькі часта калышуць яго або пяюць песеньку, а некаторыя нават даюць яму соску.

Ці памагае гэта? Так, на нейкі тэрмін памагае, але прыносіць дзіцяці куды больш шкоды, чым карысці.

Раўнамернае калыханне, мерны рытм калыханкі ўсыпляюць дзіця. Але часта бывае так: заснуўшы пад матчыну песеньку, малое расплюшчвае вочы, як толькі яна перастане спяваць, адразу ж прачынаецца, калі спыняюць калыхаць каляску.

І што яшчэ горш, дзіця прывыкае засынаць толькі такім чынам.

Калі ж перастаюць калыхаць яго, спяваць песеньку, даваць соску, дзіця ўжо не можа заснуць без іх, плача, капрызіць, настойліва патрабуе таго, да чаго яго прывучылі.

Асабліва дрэнна, калі дзіцяці даюць соску. Нават зусім чыстай, яна прыносіць дзіцяці вялікую шкоду.

Дзіця толькі-толькі заснула і раптам згубіла соску. Яно прачынаецца і плача, пакуль яму зноў не дадуць яе. І так за ноч можа здарыцца некалькі разоў.

У адной сям'і падлічылі, што дзіця адзінаццаць разоў прачыналася ўначы, бо губляла соску. Сон быў неспакойны і неглыбокі. І калі гэта паўтараецца кожную ноч, дзіця ўвесь час не высыпаецца.

Лепш за ўсё дзіця засынае на свежым паветры. Тут яму лепш і глыбей дыхаецца. Паветра як бы закалыхвае яго, пагладжвае яго твар, прычым рух паветра пастаянны, ён не спыняецца і не парушае сну дзіцяці.

Калі выносіць дзіця на паветра дакладна па гадзінах, яно хутка прывыкае да гэтага і ў пэўны час засынае само. Тады непатрэбныя становяцца і калыханка, і песенька, і соска. Апрача таго, сон на свежым паветры памагае пазбегнуць захворвання рахітам.

Зусім маленькае, грудное дзіця можна выносіць на паветра спачатку ненадоўга — на паўгадзіны. А калі яно моцна засне, можна ўзяць яго дадому, там яно будзе працягваць спаць. Паступова час прабывання дзіцяці на паветры трэба павялічваць.

Часам дзіця дрэнна спіць таму, што бацькі самі прывіваюць

ПАВАГА да чалавека — закон нашага грамадства.

Ці добра ён, аднак, выконваецца ў нас? На жаль, далёка не заўсёды. І не па чыёй-небудзь злой волі, а ад недахопу выхаванасці, якая закладваецца з дзіцячых гадоў.

Перад выхаваннем — і ў школе, і дома — непачаты край работы. Работы нялёгкай, бо выходзіць перш за ўсё наш уласны прыклад. А мы, дарослыя, яшчэ самі нярэдка праяўляем непавагу да навакольных людзей, недахоп культуры ў падыходзе да чалавека.

Пачнем з мовы, з умення размаўляць з людзьмі.

Кажуць: вочы — люстэрка душы. А мова — гэта люстэрка культуры. Змест мовы і яе пісьменнасць, яе будова і інтанацыі, шчырасць яе і перакананасць, нарэшце, ці дарэчы яна — усё гэта паказвае культуру таго хто, гаворыць.

Вось чаму мы абавязаны пастаянна прыслухоўвацца да сваёй мовы.

«Я сказаў грубасць? Гэта бескультур'е і непавага да чалавека. Ды яшчэ і сведчанне маёй слабасці».

«Я раздражнена павысіў тон? Па сутнасці, гэта тое ж самае».

«Я няўважліва выслухаў чалавека, які звярнуўся да мяне? Суха і фармальна адказаў яму? Гэта зноў жа — ад недахопу культуры, няўмення павяжаць людзей».

Для ветлівасці няма адрознення ва ўзростах. Таму, гаворачы з дзіцем, не забывайце слоў «да пабачэння», «калі ласка», «дзякую», «прабач». Апошняе слова асабліва важнае. Яно сведчыць аб здольнасці адкрыта прызнаць не толькі перад дарослым, але і перад дзіцем уласную памылку або віну. Гэта — абса-

лютна неабходна для любога выхавання.

Часам чуеш, як дарослы гаворыць дзіцяці: «Падай кнігу». Чаму не дадаць: «калі ласка»? Мы любім расказваць дзецям пра «чарадзейныя» словы, якія адкрываюць шлях да сэрца. Але ж лепш не толькі расказваць пра словы, але і самім іх ужываць, звяртаючыся да дзяцей. І тады яны адразу ўловяць чарадзейную сілу гэтых слоў.

А ёсць жа не толькі словы, але і чарадзейныя інтанацыі, і чарадзейная пабудова фразы. Як непрыемна пачуць такое: «Я сказаў табе. Зразумеў?» Ці не лепш сказаць так: «Ты зразумеў мяне?»

Замест спакойнага ўказання: «Прымі сумку са стала» дзіця нярэдка чуе раздражненне: «Што за манера класці сумку на стол!»

На зададзенае пытанне недасведчаны чалавек, калі ён добра выхаваны, адкажа так: «Прабачце, я гэтага не ведаю». Але некаторыя чамусьці лічаць патрэбным з крыўдай заявіць: «Адкуль мне ведаць?!» Такі адказ гаворыць пра недахоп культуры.

Звяртаючыся да незнаёмага чалавека, мы абавязкова называем яго: грамадзянін, таварыш, малады чалавек, дзяўчына і г. д. А іншыя звяртаюцца так: «Гэй, вы!» або «Гэй, ты!» Гэта зневажальна.

Культура і такт патрабуюць вытрымкі, умення правільна рэагаваць на няправільныя паводзіны іншага. Дрэнна, калі на грубасць адказваюць грубасцю або на паўторныя просьбы дзіцяці кажуць: «Адчапіся, не назайлі!» Лепш напамінь спакойна і цвёрда: «Ты мне пра гэта ўжо гаварыў».

Дзеці, гаворачы пра каго-небудзь, часта ўжываюць словы «яна», «ён». Трэба

АЗБУКА

растлумачыць ім, што гэта няветліва. Чалавека заўсёды трэба называць па імю, або па імю і па-бацьку, або па прозвішчы.

Некаторыя думалі, што ветлівасць, культура патрэбны толькі ў абыходжанні з чужымі, староннімі людзьмі. А са сваімі можна і не лічыцца. Чаму, напрыклад, з суседкай па кватэры трэба прывітацца, сказаць ёй «Добрай раніцы!» або «Добры вечар!», а ў сваёй сям'і гэта лічыцца не абавязковым? Не ўсе бацькі, ідучы на работу, гавораць сваякам: «Да пабачэння», а вяртаючыся дадому — «Добры дзень!» Між тым, вымавіўшы гэтыя словы, чалавек падкрэслівае сваю ўважлівасць, павагу і прыхільнасць да іншых членаў сям'і.

Не менш важна пазбаўцца ад непатрэбных слоў, якія носяць характар узамемных папрокаў: «Ты не хочаш зразумець», «Я гаварыў, а ты не паслухала», «Я так і ведаў», «Дзіўны ты чалавек», «Ты заўсёды так», «Гэта ты вінаваты» і г. д. і да т. п. Як засмечваюць сямейны быт гэтыя пустыя словы-шпількі, якія не гавораць нічога, апрача няўмення стрымаць злосць, дробязнае раздражненне!

Вялікую шкоду ў сям'і прыносіць упартасць у дробязях, у бытавых справах. Чалавек павінен быць непрымірымы, калі гутарка ідзе пра ідэйныя, маральныя прынцыпы. Але непрымірымасць, няўступчывасць у бытавых пытаннях — гэта не што іншае, як дробязнасць і ўпартасць, якія псуецца жыццё.

Як жа выходзіць у дзяцей культуру па-

яму шкодныя прывычкі. Варта дзіцяці ўначы прачнуцца, і яму тут жа даюць, напрыклад, падсалоджаную ваду або бяруць яго да сябе ў пасцель. Дзіця прывыкае да гэтага, прачынаецца па начах. Потым не злуйце, што сын кожную ноч не дае спаць. Вы яго самі да гэтага прывучылі!

Бывае і так, што бацькі, імкнучыся прывучыць дзіця да ахайнасці, будзяць яго ўначы, і часам нават не адзін раз.

Дзіця паступова прывыкае да гэтага і — трэба не трэба — прачынаецца начамаі.

А між тым дзіця ўжо ў паўтара года можа спаць да раніцы сухое, калі ўвечары даць яму павячэраць за гадзіну-паўтары да сну, менш даваць вадкасці на ноч і раніцай не прапусціць яго прабуджэння.

Добра ці дрэнна будзе спаць дзіця, у многім залежыць і ад таго, як яно правядзе час непасрэдна перад сном.

Яно ўжо ляжыць у ложку, а бацька толькі што вярнуўся з работы і ў руках у яго новая цацка. Яму не церпіцца парадаваць сына завадным аўтамабілем. І дарэмна маці просіць пачакаць да раніцы, не бударажыць дзіця. Аўтамабіль з шумам раз'язджае па падлозе, і ў дзіцяці сну няма ні ў адным воку.

— Я хацеў толькі паказаць яму, — гаворыць бацька. — Ну, сыноч, паглядзеў, а цяпер спі...

І бацька хоча схваць аўтамабіль, але дзіця пачынае плакаць.

Не, так рабіць таксама нельга: паказаць дзіцяці на ноч цацку і не даць пагуляць з ёй. Вядома, яно пачынае патрабаваць яе, капрызіць, дрэнна засынае.

Перад сном асабліва неабходна абыходзіцца з дзецьмі роўна і стрымана.

Самае нязначнае раздражненне, павышаны голас, а тым больш крык узбуджальна дзейнічаюць на нервовую сістэму дзіцяці, а потым яно доўга не можа супакоіцца і заснуць.

На дзіця дзейнічае любая перамена ў настроі дарослых. Яно чула рэагуе на навакольную абстаноўку.

Далучым, сёння ўвечары вы спяшаецеся ў госці. Вы, як звы-

чайна, распрагнаеце дзіця перад сном, кладзеце яго ў ложак, і ўсё-такі дзіця, як знарок, не засынае. Здаецца, вы зрабілі для яго перад сном тое ж, што і кожны дзень. Але, можа, вы крыху больш паспешліва, чым звычайна, здымалі з яго панчохі або стараліся хутчэй пакласці яго ў пасцель. Прывычны рытм быў чымсьці парушаны, і дзіця гэта адразу ж адчула. Яно ўзбуджаецца, і заснуць яму ўжо значна цяжэй.

Такім чынам, прычыну дрэннага сну дзіцяці трэба шукаць у нас саміх, у тым, наколькі правільна мы арганізуем яго рэжым, ці не нервуем яго па ўсялякіх глупствах, ці не прывіваем яму шкодных прывычак.

Хранічнае недасыпанне ў дзяцей прыводзіць да самых непрыемных вынікаў, і перш за ўсё да стамлення нервовай сістэмы.

Не спіцца...

КУЛЬТУРЫ

водзін, культуру адносім да навакольных?

Цяжка даваць агульныя рэцэпты ў галіне выхавання. Галоўнае, бадай, пастаянна памятаць пра выхавальную задачу і не ўпускаць прыдатнага выпадку, калі можна тактычна, без надакучлівага павучальніцтва нешта растлумачыць дзіцяці.

Ідзе маці з сямігадовым сынам па заснежанай дарозе, трымаючы яго за руку. Раптам яна паслізнулася, але ўстаяла на нагах. «Дзякуй! — кажа яна сыну. — Калі б не твая рука, я б упала». Хлопчык шчаслівы: аказваецца, ён дужы, добры і патрэбны! На другі дзень, калі яны выйшлі гуляць зноў, дзіця ўзяло маці за руку мацней. Не, яно не дасць ёй упасці!

Другі выпадак. «Валечка, памажы мне перайсці цераз канаву!» Адною такой просьбы дастаткова, каб у наступны раз, калі на дарозе стрэнецца перашкода, хлопчык з радасцю забег уперад і працягнуў маці руку.

Маці прыйшла на спатканне з дачкой у школу-інтэрнат і прынесла ёй цацку або цукерку. Тое ж самае яна прынесла для даччыной сяброўкі. «Гэта — табе, а гэта — тваёй сяброўцы. Перадай ёй». І дзяўчынка прывучаецца дзяліцца, быць уважлівай, клапацівай.

Хлопчык, прыйшоўшы са школы, расказвае: перад ім на тратуары ўпала жанчына. «А ці памог ты ёй падняцца?» — з трывогай пытае маці. Калі і не памог, то цяпер, пасля матчынага пытання, пастараецца памагчы пры такім выпадку.

«Чаму ты так грукнуў дзвярыма? — гаворыць сыну мама, выходзячы з ім на прагулку. — Дзверы трэба прытрымліваць, калі выходзіш або ўваходзіш. Нельга турбаваць тых, хто жыве на першым паверсе».

Такіх прыдатных выпадкаў можна прывесці мноства.

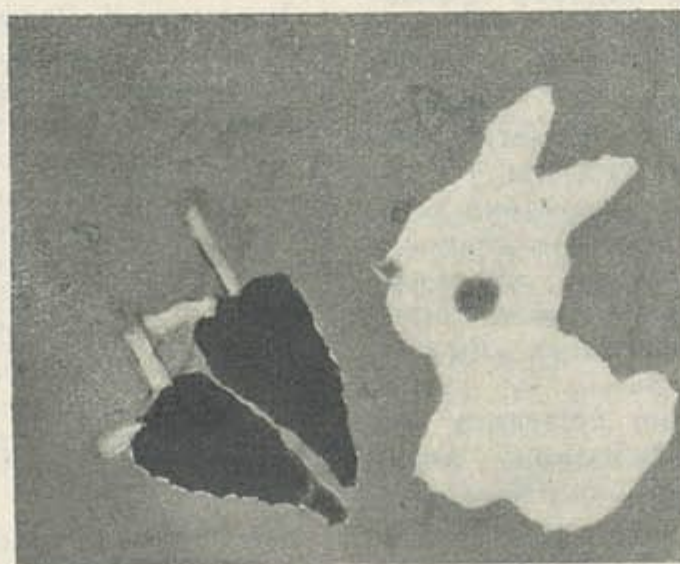
Некаторым дзецям нялёгка расстацца з прывілеямі ранняга ўзросту. Дзіця прывыкла, што яму ўступаюць месца на транспарце. Уваходзячы ў трамвай або тралейбус, яно адразу вачанятамі шукае, дзе яму сесці, і прымае як належнае, калі дарослы аслабанае для яго месца. Але вось настае школьны ўзрост, трэба самому вучыцца ўступаць месца іншаму. Як гэта зрабіць? Бабуля кажа ўнуку: «Жэня, ты ўжо становішся вялікі, хутка сам будзеш уступаць месца дарослым». Жэня

маўчыць, не ведаючы, як рэагаваць на гэтую навіну. Што ён становіцца вялікі, гэта добра. А вось наконт месца — гэта горш. У наступны раз бабуля села а Жэні давалося пастаяць. Ён незадаволены, надзьмуўся. Але бабуля цярдлівая. Яна толькі сказала яму, што яго паводзіны ёй не падабаюцца. У наступны раз у аўтобусе было толькі адно свабоднае месца. Бабуля гаворыць унуку: «Каму сядзіцца: табе ці мне?» Ён не сеў, і гэта была яе перамога. Перамога таму, што хлопчык сам вырашыў, і не з боязі папроку, а з усведамлення, што ён ужо «дарослы».

Так з мноства, здавалася б, дробных выпадкаў складаецца працэс выхавання культуры паводзін і разам з ім працэс фармавання асобы.

З часопіса «Семья и школа».

Мал. Галі Шышко (5 гадоў).

Мал. Сярожы Кунгены (6 гадоў).

ГУМАР

СКАСАВАННЕ ШЛЮБУ

Адвкат памірыў.

ДЖЭНТЛЬМЕН.

— Сядайце, калі ласка. Мама хутка прыйдзе.

ВЕЧНЫЯ СУПЯРЭЧНАСЦІ

— З табою толькі на святах і гуляць...

ПАМЫЛКА ПОВАРА

— Повар, я прасіў дзве порцыі мяса, а вы мне далі толькі адну!

— Прабачце, калі ласка, я забыўся разрэзаць кавалак на дзве часткі.

Ала: — Такім чынам, Юра, у сем гадзін на тым жа месцы. І калі адзін з нас крыху спозніцца...

Юра: — То я пачакаю.

У МАГАЗІНЕ

— Мясце цікавіць гэтая пральная машына. Мыць на ёй не складана?

— Не, не. Зусім проста.

— Тады я куплю. Гэта палегчыць працу майго мужа.

ВОСЬ КАБ НААДВАРОТ!

Сямікласнік гаворыць свайму сябру:

— Кажуць, у Чэхаславакіі самыя лепшыя ацэнкі — гэта 1 і 2. Восць каб нам туды трапіць — мы былі б круглымі выдатнікамі!

Г. РЭЛЕС, Д. КАЗАК

КУЛІНАРЫЯ

ЯЛАВІЧЫНА ПА-АРЭНБУРГСКУ

Ялавічыну нарэжце на кавалкі, адбіце, надаўшы авальную форму; пасыпце соллю, перцам, змачыце ў яйку, абкачайце ў пшанічнай мукі і абсмажце. Тушыце 20—35 мінут з пасераванай рэпчатай цыбуляй і булёнам.

Гэтую страву можна падаваць з любым гарнірам, а таксама з салатай са свежай гародніны.

На 450 г ялавічыны 1 ст. ложка пшанічнай мукі, 2 цыбуліны, 2 яйкі.

САЛАТА З БЕЛАКАЧАННАЙ КАПУСТЫ

Белакачанную капусту нашаткуйце на тонкую саломку. Прыгатуйце марынад: вадку з сол-

калі марынаваныя грыбы выкарыстоўваюць для соуса, то іх не трэба доўга варыць, бо яны робяцца цвёрдыя.

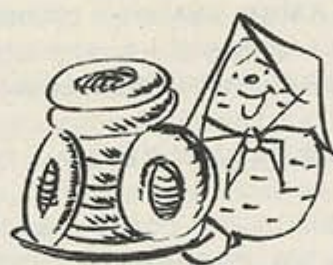

лю, цукрам, лаўровым лістам, воцатам даведзіце да кіпення. У гэты марынад пакладзіце капусту і пакіньце, пакуль не астыне. Капуста набывае прыемны кісавата-салодкі смак.

Затым выньце капусту з марынады, паліце салатнай запраўкай або алеем і пасыпце зялёнай цыбуляй.

На 400 г капусты 3 ст. лыжкі 3-працэнтнага воцату, 1 ст. ложка цукру, 1 ст. ложка алею.

БУЛЬБЯНАЯ ВАТРУШКА З ТВАРАГОМ

Вараную бульбу пратрыце, усыпце пшанічную мукку, па-

пры варцы малочнай кашы соль трэба класці ў малако перад закладкай круп.

Звараныя, астуджаныя цялячыя ножкі трымайце ў булёне або ў халоднай гатаванай падсоленай вадзе (10 г солі на 1 л.).

кладзіце сырыя яйкі і добра перамяшайце.

Масу раскачайце качалкай, павыражайце кружкі, пакладзіце іх на бляху, змазаную маслам. У сярэдзіне кожнага кружка зрабіце паглыбленне і пакладзіце тварог, змяшаны з яйкамі, цукрам, соллю і маслам.

Змажце ватрушкі яйкам і запячыце. Пры падачы паліце растопленым маслам.

На 1 кг бульбы 100 г пшанічнай мукі, 100 г масла, 300 г тварагу, 3 яйкі, 1 ст. ложка цукру.

ЯЙКІ ФАРШЫРАВАНЫЯ

Яйкі зварыце ўкрутую, абярыце, разрэжце ўдоўж папалам і выньце жаўткі. Разатрыце жаўткі са сметанковым маслам, соллю, гарчыцай і дробна нарэзанымі зялёнай цыбу-

Мясны булён для супаў трэба абавязкова варыць з рэпчатай цыбуляй і пахучымі карэннямі: морквай, пятарушкай, сельдэрэем, папярэдне абсмажыўшы іх без тлушчу. Такі булён будзе асабліва прыемны на смак і духмяны.

КАРАЛЕВЫ ШАХМАТНЫХ БАЁЎ

У нашых савецкіх шахматыстак зусім невялікая гісторыя, толькі пасля рэвалюцыі жанчыны сталі асвойваць таямніцы старажытнай гульні. Да 1917 года ў краіне не было ніводнай шахматысткі высокага класа. У 1927 г. быў праведзены першы жаночы чэмпіянат краіны. Перамогу здабыла 18-гадовая Оля Рубцова, цяперашні ветэран савецкіх жаночых шахмат. Цікава, што заслужаны майстар спорту Вольга Мікалаеўна Рубцова, маці пяцёрых дзяцей, зусім нядаўна прыма-ла ўдзел у юбілейным чэмпіянаце СССР 1967 года.

Нялёгка даваліся першыя крокі нашым шахматысткам. Рэзкі паварот адбыўся ў 1950 годзе, калі яны ўпэўнена выйшлі на міжнародную шахматную арбіту. Першай савецкай чэмпіёнкай свету сярод жанчын стала ленинградка Людміла Рудэнка. Затым у гэтым званні пабывалі Елізавета Быкава, Вольга Рубцова і цяперашняя чэмпіёнка Нона Гапрындашвілі.

Доўгі час у нашай рэспублі-

цы жаночыя шахматы былі адсталым відам спорту. Прыкметны пералом адбыўся пасля пераезду ў Мінск у 1953 годзе міжнароднага майстра К. Зварыкінай. Тры разы Кіра Аляксееўна заваёўвала званне чэмпіёнкі краіны, а ў 1959 г. была пераможцай турніру прэтэндэнтка. У яе актыве два залатыя медалі за каманднае першынство свету, медаль каралевы Галандыі за абсалютна лепшы вынік на алімпіядзе 1957 года.

Традыцыі К. Зварыкінай былі падхоплены маладым пакаленнем беларускіх шахматыстак. Цяпер у нас ёсць яшчэ адзін майстар — двухразовая чэмпіёнка ВЦСПС інжынер Тамара Галавей. Безумоўна, верным кандыдатам на гэтае высокае званне з'яўляецца аспірантка Акадэміі навук БССР Галіна Арчакова. Як і Галавей, Арчакова ўжо два разы ўдзельнічала ў фіналах першынстваў СССР.

Да апошняга часу манаполію ў жаночых шахматах мелі ста-

лічныя шахматысткі. А вось у юбілейным 1967 г. і тут адбыўся прыкметны пералом. Вялікіх поспехаў дабіліся гамельчанкі. Чэмпіёнкай рэспублікі стала інжынер Светлагорскага хімкампіната Эльвіра Ушакова, прызёрамі — маладыя шахматысткі Н. Ажыгіна і О. Халхова з Гомеля.

Усе нашы жанчыны-шахматысткі паспяхова сумяшчаюць шахматы з вытворчай дзейнасцю. Г. Арчакова займаецца навуковай работай, паспяхова працуюць інжынеры Э. Ушакова, Т. Галавей, урач Н. Някрава, медсястра Е. Лычкоўская. Ніна Ажыгіна — студэнтка, авалодвае складанай прафесіяй педагога.

Што ж, толькі ў спалучэнні працы і шахматаў вырастае грамадскі сэнс мудрасці старажытнай ігры. Шахматы развіваюць настойлівасць, прывычку да працяглага разумовага напружання, вытрымку — цэлы комплекс якасцей, патрэбных чалавеку.

А. СУЭЦІН

ляй і ззяяленівам пятрушкі або кропу. Гэтай масай напоўніце палавінкі яечных бялкоў. Аформіце іх палавінкамі памідораў, паклаўшы так, каб скурка была зверху. Зрабіце некалькі «кропак» са сметанковага масла або маянэзу, пасыпце зяленівам.

Яечныя жаўткі можна расцерці з маянэзам і зяленівам.

На 4 яйкі — 1 сталовая лыжка сметанковага масла, соль, гарчыца па смаку, 2 памідоры.

ТВАРОЖНЫ ПІРОГ

Размякчанае сметанковае масла разатрыце з цукровым пяском, яечнымі жаўткамі, усыпце пшанічную муку, соль і замасіце цеста.

Прыгатуйце начынку. Працёрты тварог змяшайце з цукровым пяском, размякчаным сметанковым маслам, ванільным цукрам, яйкамі, пшанічнай мукой. Павінна атрымацца аднародная маса. У форму, змазаную маслам, пакладзіце $\frac{2}{3}$ це-

ным жаўтком, дайце пастаяць мінут 5, а затым выпякайце ў духоўцы.

На $2\frac{1}{4}$ шклянкі пшанічнай мукі (у тым ліку $\frac{1}{4}$ шклянкі ў начынку) 200 г сметанковага масла (у тым ліку 50 г у начынку), $\frac{3}{4}$ шклянкі цукровага пяску (у тым ліку $\frac{1}{4}$ шклянкі ў цеста), ванільны цукар па смаку, 4—5 яек, 300—400 г тварагу.

ДАРАГІЯ ЧЫТАЧЫ!

1 студзеня 1969 года наша рэспубліка будзе адзначаць сваё 50-годдзе. Запрашаем вас прыняць удзел у падрыхтоўцы да гэтага юбілею на старонках «Работніцы і сялянкі». Дасылайце нам пісьмы пра жанчын, якія змагаліся за ўстаўленне Савецкай улады на Беларусі, былі актывісткамі ў гады першых пяцігодак, калектывізацыі, са зброяй у руках адстойвалі свабоду нашай Радзімы ў гады Вялікай Айчыннай вайны, былі першымі ў пасляваенным аднаўленні народнай гаспадаркі.

Вашы пісьмы будуць надрукаваны ў часопісе.

Рэдкалегія.

На першай старонцы вокладкі — тачыха Брэсцкага дыванавага камбіната Таццяна Кухарчук, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР. Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

На чацвёртай старонцы вокладкі — яркі зімовы наццюм, які будзе да твару кожнай дзяўчыне. Мал. Людмілы Кальмаевай, студэнткі тэатральна-мастацкага інстытута, будучага мастака-модэльера.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

АТ 06158. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Здадзена ў набор 8.1-68 г. Падп. да друку 31.1-68 г.

Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3.

Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзелаў сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

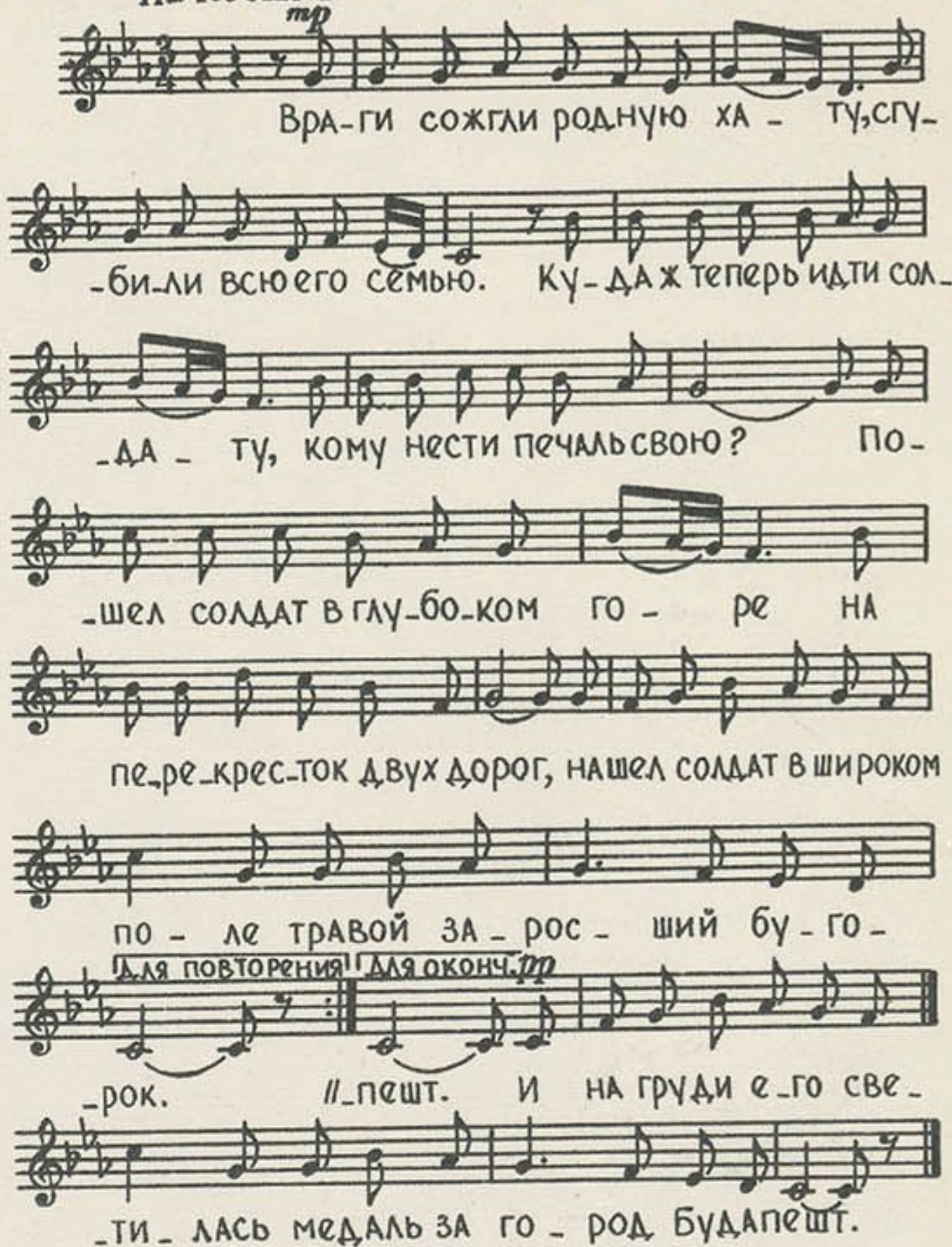
Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 15 кап.

Дадатак — выкрайка. Тыраж 247 232 экз. Зак. 681.

Музыка М. БЛАНТЕРА

Слова М. ИСАКОВСКОГО

НЕ ТОРОПЯСЬ

ВРАГИ СОЖГЛИ РОДНУЮ ХАТУ

Враги сожгли родную хату,
Сгубили всю его семью.
Куда ж теперь идти солдату,
Кому нести печаль свою!

Пошел солдат в глубоком горе
На перекресток двух дорог,
Нашел солдат в широком поле
Травой заросший бугорок.

Стоит солдат — и словно комья
Застряли в горле у него.
Сказал солдат: «Встречай,
Прасковья,
Героя — мужа своего.

Готовь для гостя угощенье,
Накрой в избе широкий стол —
Свой день, свой праздник
возвращения
К тебе я праздновать
пришел...»

Никто солдату не ответил,
Никто его не повстречал,
И только теплый летний ветер
Траву могильную качал.

Вздохнул солдат, ремень
поправил,
Раскрыл мешок походный
свой,

Бутылку горькую поставил
На серый камень гробовой:

«Не осуждай меня, Прасковья,
Что я пришел к тебе такой:
Хотел я выпить за здоровье,
А должен пить за упокой.

Сойдутся вновь друзья,
подружки.
Но не сойтись вовеки нам...»
И пил солдат из медной
кружки

Вино с печалью пополам.

Он пил — солдат, слуга народа,
И с болью в сердце говорил:
«Я шел к тебе четыре года,
Я три державы покорил...»

Хмелел солдат, слеза катилась,
Слеза несбывшихся надежд,
И на груди его светилась
Медаль за город Будапешт.

18003

Цена 15 кап.

74995

